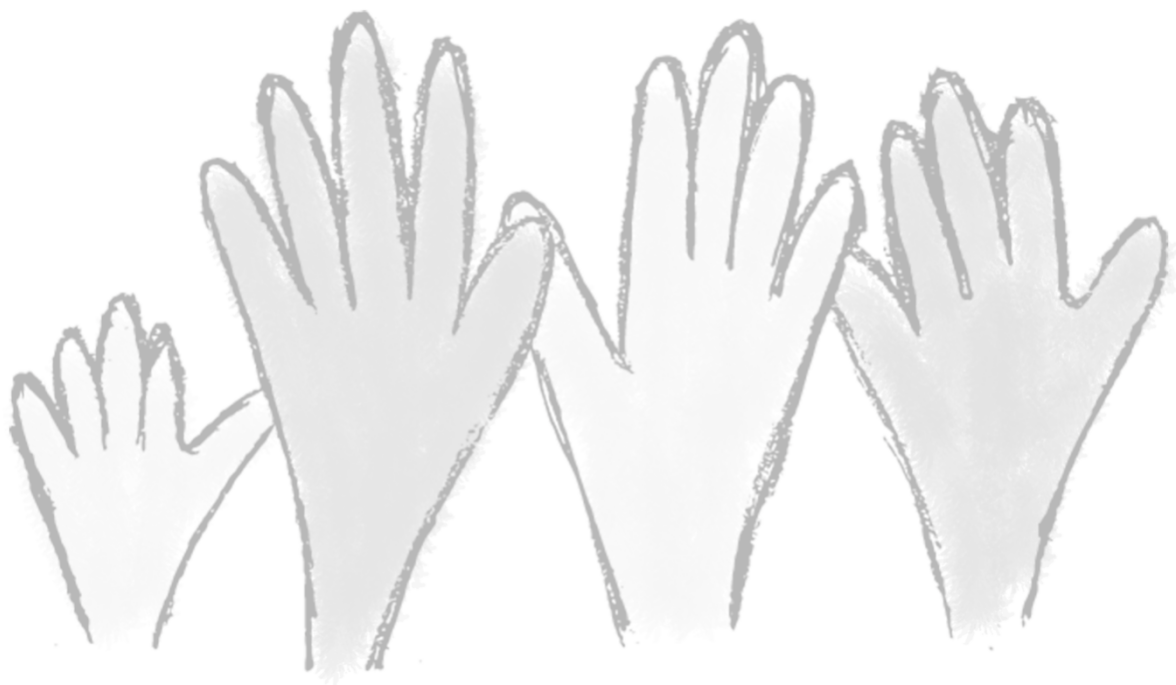

Socialt hållbar och rättvis stadsplanering – visioner i praktiken

*Socially sustainable and just urban planning
– practicing visions*

Ella Kristoffersson

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2021

Socialt hållbar och rättvis stadsplanering – visioner i praktiken

Socially sustainable and just urban planning – practicing visions

Ella Kristoffersson

Handledare: **Märit Jansson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning**

Examinator: Anna Peterson, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0845

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2021

Omslagsbild: Ella Kristoffersson

Nyckelord: Social hållbarhet, social rättvisa, socialt hållbara städer, rättvisa städer, lika tillgång, stadsplanering, Agenda 2030, nationella mål, strategier.

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Sverige siktar på att ha en ledande roll internationellt i hållbar stadsutveckling. Samtidigt konstateras att det svenska samhället står inför stora sociala utmaningar och att sociala perspektiv behöver få ta större plats i stadsutvecklingen. Den fysiska planeringen är ett politiskt verktyg och har således en roll i utvecklingen av demokratin, vilket gör frågor såsom rättvisa, deltagande och inkludering nödvändiga i strävan efter ett socialt hållbart samhälle. Emellertid tycks den sociala dimensionen många gånger falla bort i planeringen. Syftet med studien är därför att undersöka grunderna för arbetet med sociala aspekter i form av forskning, nationella mål och strategier samt studera hur dessa aspekter hanteras i planeringspraktiken i två svenska kommuner. Med intentionen att förstå de sociala frågornas roll i stadsplaneringen utförs studien med ett kvalitativt angreppssätt. Följaktligen genomförs en litteraturstudie samt en fallstudie, där två kommuner undersöks genom dokumentstudier och semistrukturerade intervjuer. Resultatet visar att vägen från mål till måluppfyllelse inte alltid är självklar när det kommer till de sociala perspektiven. I arbetet mot ett socialt hållbart samhälle är det viktigt att arbeta såväl med inkludering i planeringsprocessen som att planera miljöer som främjar sociala värden. Utifrån resultatet dras flera slutsatser. En tydligare sammanställning av de nationella målen, likt Agenda 2030, skulle möjligtvis öka målens användbarhet och status i kommunerna. Vidare framkommer ett behov av att säkerställa en tydligare hantering av de sociala frågorna i planeringspraktiken, vilket troligtvis skulle kunna göras genom användning av lätta verktyg som har ett djup. En ökad medvetenhet i planeringen tycks även vara avgörande, där frågor såsom *vem bär nyttan* och *vem missgynnas* alltid behöver vara närvarande. Slutligen påvisar resultatet att de undersökta kommunerna driver ett omsorgsfullt arbete med de sociala perspektiven i sina dokument, men i planeringspraktiken finns det ett behov av att utöka samverkan mellan olika sektorer och att skapa en tydligare struktur som ger frågorna tyngd. En diskussion förs bland annat kring svårigheten i att skapa struktur i planeringsprocessen samtidigt som arbetet med social hållbarhet behöver vara flytande och dynamiskt.

Nyckelord: Social hållbarhet, social rättvisa, socialt hållbara städer, rättvisa städer, lika tillgång, stadsplanering, Agenda 2030, nationella mål, strategier.

Abstract

Sweden aims to play a leading role internationally in sustainable urban development. At the same time, it is stated that the Swedish society is facing major social challenges and that social perspectives need to be given a more central role in urban development. In addition, urban planning can be regarded as a political tool and thus has a role in the development of the democracy, which makes issues such as justice, participation and inclusion necessary in the pursuit of a socially sustainable society. However, the social dimension often seems to get sidelined. Hence, the purpose of the survey is to examine the basis for working with social aspects, in terms of research, national goals and strategies, and to study how these aspects are dealt with in the planning practice within two Swedish municipalities. With the intention of understanding the role of social issues in urban planning, the study was carried out with a qualitative approach. Consequently, a literature study has been conducted as well as a case study, where two municipalities have been reviewed through document studies and semi-structured interviews. The results show that the path from vision to fulfillment of the vision is not always evident when it comes to the social perspectives. While working towards a socially sustainable society it is however important to apply inclusion in the planning process as well as planning for environments that advocate social values. Based on the results, several conclusions are drawn. A clearer compilation of the national goals, like Agenda 2030, would possibly increase their usefulness and their status in the municipalities. Furthermore, the study recognizes a need to ensure a clearer management of the social issues within the planning practice, which might be done through the use of tools that are easy to handle but still has a depth. Additionally, an increased awareness within the planning practice seems to be crucial, where questions such as *who benefits* and *who are at disadvantage* always are present. Finally, it is stated that the reviewed municipalities conduct the social perspectives sensibly within their documents. Within the planning practice, however, there is a need to increase collaboration between different sectors and create a clearer structure that gives the issues greater influence. A discussion is thereby held about the difficulty with creating structure in the planning process while the work with social sustainability has to be dynamic.

Keywords: Social sustainability, social equity, socially sustainable cities, just cities, equal access, urban planning, Agenda 2030, national goals, strategies.

Förord

Jag vill tacka intervjupersonerna från Helsingborgs stad och Örebro kommun som har tagit sig tid att delta i studien och dela med sig av sin kunskap och sina erfarenheter. Jag vill även rikta ett stort tack till min motläsare Roxana som bidragit med värdefull respons och pepp. Ett särskilt tack riktas till min handledare Märith Jansson för hennes engagemang, stöd och synpunkter som har väglett mig genom arbetets gång.

Slutligen vill jag tacka min familj som har kommit med idéer, korrekturläst och stöttat mig under arbetet!

Tack!

Ella

Malmö 2021

Innehållsförteckning

1. Inledning	9
1.1. Bakgrund.....	9
1.2. Syfte, mål & frågeställningar.....	11
2. Material & metod	12
2.1. Litteraturstudie.....	12
2.2. Fallstudie.....	13
2.3. Avgränsning.....	14
2.4. Begreppsförklaring.....	15
3. Litteraturstudie	16
3.1. Social hållbarhet.....	16
3.1.1. Social hållbarhet – ett diffust begrepp.....	16
3.1.2. Social hållbarhet i stadsplaneringen.....	17
3.2. Social rättvisa.....	18
3.2.1. Social rättvisa – en introduktion.....	18
3.2.2. Socialt rättvisa städer.....	18
3.3. Mål & riktlinjer.....	20
3.3.1. Internationell påverkan – Agenda 2030.....	20
3.3.2. Nationella mål – en översikt.....	22
3.3.3. Mål för Gestaltad livsmiljö & Strategi för Levande städer.....	23
3.4. Verktyg, metoder & förhållningssätt.....	25
3.4.1. Förhållningssätt till de sociala aspekterna.....	25
3.4.2. Verktyg och metoder som processtöd.....	26
4. Fallstudie	28
4.1. Helsingborgs stad.....	28
4.1.1. Övergripande styrdokument i Helsingborg.....	28
4.1.2. Perspektiv från praktiken.....	30
4.2. Örebro kommun.....	34
4.2.1. Övergripande styrdokument i Örebro.....	34
4.2.2. Perspektiv från praktiken.....	35
5. Diskussion	40
5.1. Avslutande reflektioner.....	40
5.2. Slutsatser.....	42
5.3. Metodreflektion.....	43
5.4. Vidare forskning.....	43
Referenser	45
Bilaga 1. Intervjuguide	50

1. Inledning

1.1. Bakgrund

År 1987 presenterades Brundtlandkommissionens rapport, *Vår gemensamma framtid*, av FN (Nationalencyklopedin, u.å.). Rapporten framställde begreppet 'hållbar utveckling' som en lösning på världens resurs- och miljöproblem samt betonade att begreppet omfattade såväl ekologiska som ekonomiska och sociala aspekter. På FN:s miljökonferens i Rio de Janeiro fem år senare blev begreppet ett övergripande mål för samhällsutvecklingen (Ibid.). Än idag är målet högst relevant och år 2018 konstaterade den svenska riksdagen att Sverige ska ha en ledande roll internationellt inom hållbar stadsutveckling (Miljö- och energidepartementet, 2018).

Den fysiska planeringen är ett utav många steg i att uppnå ett mer hållbart Sverige. Emellertid råder det olika syn i forskarvärlden såväl som i planeringspraktiken hur framför allt en utav de tre delarna inom hållbar utveckling ska tolkas och omsättas i praktisk handling, nämligen den sociala dimensionen (Ström, Molnar & Isemo, 2017). Samtidigt konstaterar Rådet för hållbara städer (2020) i sin årsrapport att det är väsentligt att det sociala perspektivet uppmärksammas ytterligare för att målen ska uppnås.

I takt med att välståndet och rikedomen i den globala ekonomin ökar ställs samhället inför stora sociala utmaningar (Finansdepartementet, 2021). Några av de utmaningar som Sverige står inför idag är bland annat ökande ekonomisk ojämlikhet, ojämlikhet i folkhälsan, ökad hemlöshet, boendesegregation och klyftor i välfärden på grund av den demografiska utvecklingen i landet. I städerna finns det stora sociala skillnader mellan olika grupper i samhället, vilket får konsekvenser på individnivå såväl som på samhällsekonomin (Ibid.).

Visionerna om en socialt hållbar stadsutveckling tillsammans med de omfattande sociala utmaningarna ställer höga krav på stadsplanering och enskilda planerare. Nyström och Tonell (2012) menar att det behövs mer lyhördhet för mänskliga värden, flexibilitet och mångfald i planeringen. Dessutom framhåller de vikten av

ett ansvarstagande för olika traditioner och livsstilar i den fysiska miljön. För att stadsplaneringen ska kunna tillgodose de behov som krävs måste planerarna ges kunskaper och reella möjligheter att bemöta frågorna (Ibid.). Emellertid påpekar yrkesverksamma arkitekter och planerare att de verktyg som krävs för att arbeta med sociala aspekter inte ges under utbildningen (Lindholm, Oliveira e Costa & Wiberg, 2015). Det finns även de som påstår att en mer utpräglad etikutbildning hade behövt arbetas in i undervisningen (Johansson & Khakee, 2008).

Stadsplaneringen påverkar stadens strukturella organisering, fördelning av värden och även uttryck i människors livsmiljöer (Johansson & Khakee, 2008). Det blir ett sätt att skapa kontroll över framtiden, vilket även gör planeringen politisk. Enligt Johansson och Khakee är det en fråga om makt och maktfördelning eftersom det blir ett verktyg för den politiska styrningen. Detta i sin tur gör etiska aspekter högst relevanta, där värden måste fördelas på ett rättvist och ansvarfullt sätt. Därmed blir frågor om rättvisa, deltagande och inflytande nödvändiga i arbetet mot en socialt hållbar stadsplanering (Ibid.). Emellertid tycks även den etiska synvinkeln många gånger förbises.

Arbetet med social hållbarhet kräver en förståelse för skalans relevans eftersom olika sociala aspekter är relevanta i olika skalor (Dempsey, Bramley, Power och Brown, 2011). Många associerar exempelvis ett rättvist samhälle med ett större nationellt perspektiv. Emellertid går social rättvisa att urskilja som en utav de viktigaste aspekterna i arbetet med stadens byggda miljöer och den vardagliga upplevelsen i lokal skala (Fainstein, 2010; Dempsey et al., 2011). I praktiken syftar den sociala rättvisan till allt från inkludering i samhällsutvecklingen till rättvis tillgång till stadens goda miljöer och resurser (Dempsey et al., 2011).

Sammantaget förefaller det finnas ett behov av att förstå hur visioner om social hållbarhet och rättviseperspektiv kan appliceras i planeringspraktiken, med kommuner som utgångspunkt eftersom dessa besitter planmonopol (Boverket, 2010).

1.2. Syfte, mål & frågeställningar

Syfte och mål

Det övergripande syftet är att undersöka forskning samt nationella mål och strategier som ligger till grund för arbetet mot ett socialt hållbart och rättvist samhälle. Därutöver avser studien belysa praktiken kring sociala aspekter inom stadsplaneringen i två svenska kommuner. Målet är att åskådliggöra de sociala aspekterna inom stadsplaneringen och skapa förståelse för sambandet mellan visioner och praktik.

Frågeställningar

- Vilka nationella mål och strategier finns det för att skapa social hållbarhet i staden, med fokus på social rättvisa, och hur kan dessa på ett konkret sätt användas inom stadsplaneringen?
- Hur tillvaratas social hållbarhet och rättviseperspektiv inom stadsplaneringen i två svenska kommuner?

2. Material & metod

Studien har genomförts med ett kvalitativt angreppssätt med avsikt att skapa förståelse för komplexiteten i frågorna. Enligt Kvale och Brinkmann (2014:160) kan en kvalitativ metod förklaras som studier av hur något sker eller upplevs men även vad något innebär. För att skapa en teoretisk förankring till social hållbarhet och rättviseperspektiv har utgångspunkten blivit en litteraturstudie där väsentliga begrepp, mål och strategier studerats. Litteraturen har därefter ställts i relation till en fallstudie med två fall, i form av två svenska kommuner, för att utreda hur planeringspraktiken ser ut i dessa kommuner samt hur den förhåller sig till teori och politik.

2.1. Litteraturstudie

Litteraturstudien har syftat till att ge en kunskapsbakgrund till relevanta ämnen och begrepp samt ge en översikt över de förutsättningar som finns för att hantera dessa inom stadsplaneringen i Sverige idag. Detta har gjorts genom en redovisning av vad som tidigare skrivits inom forskning och policy-arbete. Litteraturstudien har framför allt belyst studiens första frågeställning. Källmaterialet har till stor del utgjorts av rapporter, politiska dokument och vetenskapliga artiklar från bland annat forskning, Sveriges departement och myndigheter. Även tryckta böcker, bestående av både svensk och engelsk litteratur, har använts.

Sökning efter vetenskapliga artiklar har gjorts genom SLU:s sökmotor Primo samt Google Scholar. Sökord som har använts är bland annat *urban social sustainability*, *social sustainability urban planning*, *socially sustainable cities*, *just cities* och *social justice urban planning*. Politiska dokument, material från myndigheter samt tryckta böcker har till stor del inspirerats av tidigare avhandlingar och studentarbeten samt genom rekommendationer från bland annat intervjupersoner. Boverkets hemsida har även använts som en sökmotor där en svensk översättning av ovanstående sökord använts. För att bedöma materialets relevans har artiklarnas sammandrag samt rapporternas och dokumentens bakgrund lästs, efter vilket ett urval har gjorts.

2.2. Fallstudie

Fallstudien gjordes i form av två fall, nämligen Helsingborgs stad och Örebro kommun. Urvalet av fall var informationsbaserat, vilket enligt Flyvbjerg (2006) innebär en maximering av användbar information vid en undersökning av få fall. Det betyder även att förväntningen på informationens innehåll är avgörande för valet av fall (Ibid.). I denna studie innebar det att urvalet gjordes bland kommuner som förväntades arbeta med sociala frågor i större omfattning. Förhoppningen var att detta skulle skildra hur ett sådant arbete kan se ut inom stadsplaneringen. För att avgränsa arbetet valdes fallen även utifrån sin mellanstora kommunstorlek. Fallstudien bygger på dokumentstudier samt semistrukturerade intervjuer, med syfte att presentera information av olika karaktär.

Dokumentstudie

Genom dokumentstudien granskades kommunala dokument som berör kommunernas arbete med social hållbarhet och rättvisa i stadsplaneringen. Källmaterialet utgjordes av kommunernas översiktsplaner samt andra kommunala styrdokument. Ett urval gjordes baserat på dokumentens relevans för ämnet. För att kunna undersöka hur de sociala perspektiven tillvaratas i kommunerna var det relevant att studera hur de förhåller sig till frågorna i publicerade dokument. Studien av dokumenten var även värdefull som kunskapsbakgrund inför intervjuerna.

Semistrukturerade intervjuer

Syftet med intervjustudien var att medföra ett praktiskt och professionellt perspektiv på kommunens arbete baserat på intervjupersonens erfarenheter. En semistrukturerad intervjumetod utfördes, vilket är en kvalitativ forskningsintervju där kunskap produceras i samspel mellan intervjuperson och intervjuaren (Kvale & Brinkmann, 2014). Frågor förbereds men det finns utrymme att komplettera med följdfrågor. Inför intervjuerna förbereddes således en intervjuguide (se bilaga) som delades upp i tre teman, *social hållbarhet och rättviseperspektiv*, *nationella mål och riktlinjer* samt *verktyg och metoder*, utifrån materialet i litteraturstudien. Dessa kom sedan att utvecklas till fyra teman då en tematisk analys gjordes utav intervjuerna. Samtliga intervjuer varade i ca en timme och spelades in med intervjupersonernas medgivande, för att kunna återgå till materialet och minska risken för feltolkning.

Intervjupersonerna utgjordes av två till tre tjänstepersoner från varje kommun. Ett mindre antal intervjupersoner kan enligt Kvale och Brinkmann (2014) möjliggöra mer noggranna tolkningar som visar på förutsättningar i de enskilda fallen. Vid val av intervjupersoner kontaktades kommunerna för att de i sin tur skulle föreslå personer med relevans för studien. De olika yrkesrollerna som intervjuades blev således *översiktsplanerare* och *samhällsstrateg social hållbarhet* i Helsingborg

samt *översiktsplanerare*, *stadsbyggnadsstrateg* och *strateg mänskliga rättigheter* i Örebro. Den sistnämnde personen valdes utifrån ett målinriktat urval i syfte att komplettera med en sakkunnig i de sociala frågorna, likt urvalet från Helsingborg.

Tabell 1. Sammanställning av intervjupersoner och deras uppdrag.

Ann-Marie Cvitan Trellmann: översiktsplanerare, stadsbyggnadsförvaltningen, Helsingborgs stad, fokus på dialog och delaktighet.

Elin Turesson: samhällsstrateg social hållbarhet (härefter benämnd samhällsstrateg), stadsledningsförvaltningen, Helsingborgs stad, fokus på långsiktiga sociala utvecklingsfrågor.

Christin Gimberger: översiktsplanerare, stadsbyggnadsförvaltningen, Örebro kommun, fokus på långsiktiga perspektiv och omsättande av översiktsplanens strategier.

Marie Pettersson: stadsbyggnadsstrateg, stadsbyggnadsförvaltningen, Örebro kommun, förvaltningsövergripande uppdrag med fokus på att samordna delar som rör stadsbyggnad.

Lovisa Strand: strateg mänskliga rättigheter (härefter benämnd strateg), kommunstyrelseförvaltningen, Örebro kommun, kommunövergripande uppdrag med fokus på frågor gällande mänskliga rättigheter.

2.3. Avgränsning

Arbetet är avgränsat till att studera hanteringen av de sociala perspektiven i stadsplaneringen på nationell och kommunal nivå. Vidare berörs främst diskussioner kring och förhållningssätt gentemot de olika sociala aspekterna. Fokus har legat på Sverige och särskilt på Helsingborgs stad och Örebro kommun. Det faktiska resultatet utav det nationella och kommunala arbetet med de sociala perspektiven, det vill säga hur människor påverkas och frågor gällande användarperspektiv, lämnas utforskat i denna studie. Även planarbeten, som exempelvis detaljplaner, utelämnas ur arbetet. Slutligen används rättviseperspektivet för att fokusera studien eftersom social hållbarhet kan vara svårbegripligt och har skilda betydelser.

2.4. Begreppsförklaring

Rättvisa

Rättvisa kan i vissa avseenden anses vara ett laddat begrepp som även är svårt att sätta en allmän definition på. I denna studie avses tillämpningen av etiska perspektiv. Det används synonymt med jämlikhet och syftar till allas lika värde och rätten till lika möjligheter.

Strategi

Begreppet strategi syftar i denna studie till ett långsiktigt övergripande tillvägagångssätt. En strategi kan således innefatta olika typer av förhållningssätt, metoder och verktyg.

Metod

Metod syftar i planeringssammanhang till ett övergripande arbetssätt som många gånger är knutet till en lokal kontext (Finansdepartementet, 2021). Framtagandet av en metod innebär vanligtvis samverkan mellan olika aktörer samt politiskt engagemang. Många aktörer vill gå igenom processen av att dra fram en egen metod eftersom det bidrar till kompetensutveckling.

Verktyg

Verktyg syftar i planeringssammanhang till ett mer konkret arbetssätt som inte är platsspecifikt utan går relativt lätt att anpassa efter olika aktörer, exempelvis olika former av checklistor (Finansdepartementet, 2021). Ett verktyg kan även användas inom olika metoder.

3. Litteraturstudie

3.1. Social hållbarhet

3.1.1. Social hållbarhet – ett diffust begrepp

Social hållbarhet är ett omdiskuterat begrepp där det finns delade meningar om dess betydelse. Däremot förefaller essensen av begreppet vara jämlikhet för alla inklusive välfärd för kommande generationer (Eizenberg & Jabareen, 2017). Folkhälsomyndigheten (2018) gör ett försök att definiera begreppet på sitt forum *Mötesplats social hållbarhet*. De beskriver ett socialt hållbart samhälle som ”ett jämställt och jämlikt samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa, utan orättfärdiga skillnader. Ett samhälle med hög tolerans där människors lika värde står i centrum, vilket kräver att människor känner tillit och förtroende till varandra och är delaktiga i samhällsutvecklingen.” (Folkhälsomyndigheten, 2018). Vidare framhåller de att den sociala hållbarheten är av stor betydelse för samhällets resiliens och demokrati.

Social hållbarhet som begrepp härstammar, liksom ekologisk och ekonomisk hållbarhet, från Brundtlandkommissionens rapport 1987 (Folkhälsomyndigheten, 2018). Rapporten framhåller behovet av att planera för en hållbar utveckling, vilket innebär ”en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov” (World Commission on Environment and Development, 1987:41, översättning enligt Folkhälsomyndigheten, 2018). De tre hållbarhetsaspekterna är integrerade i varandra och samtliga krävs för att uppnå och formulera metoder för en hållbar utveckling. Emellertid påstår Eizenberg och Jabareen (2017) att aspekterna har utvecklats oberoende av varandra. De framhäver dels en avsaknad av en formulering i rapporten som tydliggör förhållandet mellan de tre aspekterna, dels en svårighet i att närma sig en hållbar utveckling genom tre dimensioner när det samtidigt finns ett behov av att definiera varje dimension separat. Trots detta har målet om en hållbar utveckling fått allt större utrymme de senaste trettio åren och utgör nu

väsentliga delar i planer och policydokument i varje skala och sektor (Boyer, Peterson, Arora & Caldwell, 2016).

Med tiden har flera metoder tagits fram för att uppnå en hållbar utveckling. Samtidigt tycks den sociala dimensionen vara svårfångad. Boyer et al. (2016) menar att det beror på att de sociala aspekterna är sammanhangsspecifika. Enligt Boverket (2010) går det inte att sätta en exakt definition på social hållbarhet eftersom även de anser att begreppet är kontextberoende och kan definieras både brett och smalt. I vetenskapliga diskussioner framställs begreppet som diffust och otydligt (Dempsey et al., 2011; Eizenberg & Jabareen, 2017). Vallance, Perkins och Dixon (2011) drar det till sin spets genom att påstå att begreppet är omgärdat av ett konceptuellt kaos. En risk med detta skulle vara att begreppets användbarhet och nytta äventyras. Vid valet av sociala prioriteringar får till exempel politiska agendor och praktisk förståelse en avgörande roll, istället för att besluten grundas i vetenskaplig forskning (Eizenberg & Jabareen, 2017). Enligt Boyer et al. (2016) handlar otydligheterna dock inte enbart om bristen på en samordnad syn av begreppet, utan snarare om bristen på tvärvetenskaplig kommunikation och en motvilja att inkludera lokala erfarenheter i vetenskaplig forskning.

I olika sammanhang ges begreppet olika definitioner och det kan finnas ett värde i att låta de sociala aspekterna variera mellan olika tillämpningsområden och skalor (Boyer et al., 2016). Enligt Dempsey et al. (2011) är social hållbarhet precis som begreppet hållbar utveckling varken absolut eller konstant. Social hållbarhet bör således snarare ses som ett dynamiskt koncept som får lov att förändras beroende på tillämpningsområde och yttre påverkan (Ibid.).

3.1.2. Social hållbarhet i stadsplaneringen

I takt med den växande stadsbefolkningen världen över har stadsplaneringen och städernas roll i den hållbara utvecklingen fått en allt större betydelse (Dempsey et al., 2011). Likaså har begreppet 'hållbar stad' har fått en allt större politisk plats. Enligt Finansdepartementets (2021) rapport finns det två olika sätt som planering och stadsutveckling kan bidra till social hållbarhet. Dels kan planeringsprocessen bidra till exempelvis tillit, delaktighet och jämlikhet när människor involveras i samhällsutvecklingen. Dels har de fysiska miljöerna en inverkan på människors liv. Trots att den fysiska planeringen inte på egen hand kan lösa samhällets sociala utmaningar, konstaterar rapporten att de fysiska miljöerna kan främja exempelvis trygghet, hälsa, tillit och tolerans samt jämlikhet och inkludering (Ibid.). Boverket (2010) beskriver på liknande vis att en socialt hållbar stadsutveckling kan ses både som en process och ett tillstånd. Det handlar om att forma de sociala villkoren för framtida generationer såväl som att se till konsekvenserna för sociala och ekonomiska värden i staden idag.

3.2. Social rättvisa

3.2.1. Social rättvisa – en introduktion

För att förstå rättviseperspektivets roll i stadsplaneringen är det nödvändigt att förstå kopplingen mellan planering och politik (Johansson och Khakee, 2008). Fysisk planering har länge förknippats med utvecklingen av det framtida samhället och eftersom planeringen påverkar det offentliga samhället är frågan också politisk. Politikens och demokratins roll i planprocessen blir således essentiell. I statens offentliga demokratiutredning beskrivs demokratins grundläggande värdering som att alla människor har ett lika värde, där vi är och får lov att vara olika (Demokratiutredningens betänkande, 2000:19). Att stadsplaneringen ska vara demokratisk kan tyckas vara givet. Att däremot tillvarata demokratiska principer i planeringen handlar enligt Johansson och Khakee (2008) om att applicera en etisk synvinkel, vilket inte alltid är lika enkelt. Aspekter som blir väsentliga att ha med i planeringen ur ett etiskt perspektiv handlar om rättvisa, representation av utsatta grupper, en förståelse för rättigheter och skyldigheter samt rätten att bli informerad och rådfrågad (Ibid.).

Att social rättvisa bör appliceras i stadsplaneringen syftar till att alla människor oavsett kön, etnicitet, religion, sexuell läggning, ålder, funktionsnedsättning, socioekonomiska förhållanden etc. ska inkluderas och att möjligheter ska fördelas rättvist (Göteborgs stad, 2016). Emellertid behöver det inte innebära att allt ska vara exakt lika för alla. Enligt Johansson och Khakee (2008:65) är detta varken möjligt eller eftersträvansvärt. Goda förhållanden bör vara fördelade mellan olika delar av staden och hela staden ska vara tillgänglig för alla (Göteborgs stad, 2016). Samtidigt är det nödvändigt att kommunen och planeraren är medveten om olika behov och är mottagligt för olika uppfattningar (Johansson & Khakee, 2008). Allmänintresset, som Johansson och Khakee beskriver det, blir därmed en produkt av den mångfald av intressen som exempelvis finns inom en kommun. Stadsplaneringens uppgift blir att uppmärksamma intressekonflikter och därigenom försöka balansera de skilda behov och intressen som finns i samhället.

3.2.2. Socialt rättvisa städer

Social hållbarhet saknar, som tidigare nämnts, en allmän definition. Däremot framhålls social rättvisa som en grundläggande del i att uppnå social hållbarhet i städerna (Dempsey et al., 2011; Vallance et al., 2011; Eizenberg & Jabareen, 2017). Det handlar om hur goda miljöer är fördelade och huruvida de möjligheter som miljön erbjuder fördelas rättvist (Göteborgs stad, 2016). Placeringen av olika funktioner, hur de förhåller sig till varandra och hur de offentliga rummen är utformade har stor inverkan på människors liv och valmöjligheter (Boverket, 2020). Det kan handla

om allt från hur en enskild plats upplevs och fungerar till hur rörelsemönstren ser ut i stadens gatusystem, men även hur de kommunala kopplingarna samverkar. Det handlar även om främjandet av offentligt engagemang vid skapandet av rum, där det krävs ett erkännande av orättvist behandlade grupper och individer (Eizenberg & Jabareen, 2017). Att planera för rättviseperspektiv kräver således kunskaper om såväl stadens form och rumsliga struktur som kunskaper om hur den rumsliga strukturen påverkar och utgör grund för andra samhällsprocesser (Boverket, 2020).

Att planera för social rättvisa handlar om en strävan efter att bli bättre och att sätta sociala frågor högre upp på agendan (Fainstein, 2010). Genom sin forskning argumenterar Fainstein för att ingripanden i stadsplaneringen, det vill säga i den lokala skalan, kan bidra till att uppnå en mer rättvis stad. Även Dempsey et al. (2011) argumenterar för att den lokala skalan är kritisk eftersom det är här den dagliga upplevelsen av den byggda miljön sker. Emellertid påpekar de att ett rättvist samhälle vanligtvis associeras med större globala och nationella perspektiv. Fainsteins (2010) forskning grundar sig i en kritik mot att städer minskat sina sociala åtaganden till förmån för investeringar som gynnar tillväxt, vilket missgynnar vissa grupper i samhället. En rättvis stad är enligt Fainstein beroende av rättvisa, mångfald och demokrati, där rättvisa är den mest grundläggande aspekten (Ibid.). Däremot behöver detta inte stå i kontrast till tillväxt och effektivitet. Enligt Fainstein har planeraren en möjlighet att arbeta för social rättvisa genom att såväl presentera förhållandet mellan kostnad och nytta av en plan som att presentera vem som bär nyttan och vem planen missgynnar. Eftersom beslutsfattare många gånger prioriterar investeringar behöver planeraren som expert och kunskapsinnehavare visa alla aspekter och sträva efter målet att uppnå rättvisa (Ibid.). Fainstein presenterar även 16 planeringsprinciper som följer de tre begreppen som hon har identifierat som avgörande för en rättvis stad (se Tabell 2).

Tabell 2. Principer för planering och politiska förhållningssätt. Källa: Fainstein, 2010:172–175. Egen översättning. Egen layout.

Rättvisa (Equity)

1. Allt nytt bostadsbyggande bör innehålla enheter för hushåll med inkomster under medianen, med målet att förse alla invånare med lämpligt boende och god livsmiljö.
2. Dessa bostäder bör inte tillåtas försvinna ur kvoten för ekonomiskt överkomliga bostäder.
3. Hushåll eller verksamheter bör inte omfördelas till förmån av ekonomisk utveckling.
4. Anställdas och småföretags intressen bör prioriteras i ekonomiska utvecklingsprogram.
5. Megaprojekt bör granskas extra noggrant. Fördelar bör ges åt låginkomsttagare.
6. Kostnader för kollektivtrafikbiljetter bör hållas låga.
7. Planerare bör aktivt ta till sig principerna och arbeta för jämlika lösningar.

Mångfald (Diversity)

1. Hushåll ska inte behöva flytta med syfte att uppnå mångfald, men nya områden ska inte skapa ytterligare segregering.
2. Zonindelning får inte diskriminera, utan bör främja inkludering.
3. Gränser mellan områden bör vara genomsläppliga.
4. Offentliga rum ska vara tillgängliga och varierande.
5. Markanvändning i staden bör vara blandad i den mån det är möjligt.
6. Diskriminerade grupper bör ges stöd för att kunna öka sina möjligheter.

Demokrati (Democracy)

1. Grupper som inte har möjlighet att delta i processen bör representeras av en företrädare.
2. Planer bör utvecklas i samråd med målgrupper i redan utvecklade områden, men dessa bör inte vara den enda målgruppen.
3. Vid planering av obodda respektive glesbefolkade områden bör en bred allmänhet konsulteras.

3.3. Mål & riktlinjer

3.3.1. Internationell påverkan – Agenda 2030

Fysisk planering i Sverige påverkas av beslut som tas inom både EU och FN (Boverket, 2021c). EU:s miljölagstiftning, policydokument och strategier samt finansiella instrument såsom Europeiska Regionala Utvecklingsfonden är exempel på initiativ som har inverkan på svensk politik och påverkar förutsättningarna för fysisk planering (Ibid.). Sverige förbinder sig även till globala överenskommelser framtagna inom FN, vilket kan röra sig om olika program, avtal och konventioner. FN:s konventioner för mänskliga rättigheter utgörs till exempel av nio konventioner där Sverige har ratificerat de sju mest centrala, bland annat Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt Barnkonventionen (Regeringskansliet, 2011) som även blev svensk lag 2020 (Boverket, 2021c).

Centralt för den hållbara stadsutvecklingen är Agenda 2030 och de 17 globala målen, som antogs av världens stats- och regeringschefer vid FN:s toppmöte 2015 (Boverket, 2021a). Agendan utgörs av mål och delmål som är integrerade och oskiljbara samt balanserar på de tre dimensionerna av hållbar utveckling (UN General Assembly, 2015). Boverket (2021a) konstaterar att Agenda 2030 är en väsentlig utgångspunkt för deras verksamhet. Samtlig myndighetsverksamhet ska därför sträva efter att sammanfalla med agendans mål, vilka dessutom har påverkat uppbyggnaden av deras verksamhetssystem.

Tabell 3. De 17 globala målen för hållbar utveckling. Källa: Boverket, 2021a. Egen layout.

1. Ingen fattigdom.
2. Ingen hunger.
3. God hälsa och välbefinnande.
4. God utbildning för alla.
5. Jämställdhet
6. Rent vatten och sanitet för alla.
7. Hållbar energi för alla.
8. Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt.
9. Hållbar industri, innovation och infrastruktur.
10. Minskad ojämlikhet.
11. Hållbara städer och samhällen.
12. Hållbar konsumtion och produktion.
13. Bekämpa klimatförändringarna.
14. Hav och marina resurser.
15. Ekosystem och biologisk mångfald.
16. Fredliga och inkluderande samhällen.
17. Genomförande och globalt partnerskap.

Arbete med samtliga mål krävs för att uppnå en hållbar utveckling (UN General Assembly, 2015), emellertid är målet gällande hållbara städer och samhällen särskilt relevant för stadsplaneringen. Kopplat till de sociala värdena är framför allt målen för god hälsa och välbefinnande, jämställdhet, minskad ojämlikhet samt fredliga och inkluderande samhällen relevanta. Emellertid uppmärksammas även sociala värden inom målet för hållbara städer som bland annat avser att säkerställa tillgång till ekonomiskt överkomliga bostäder, inkluderande offentliga platser samt förbättra kapaciteten för deltagandebaserad, integrerad och hållbar planering (UN General Assembly, 2015:23). Målet omfattar totalt tio delmål och samtliga har fokus på att inkludera samt uppmärksamma behoven hos människor i utsatta situationer. Detta fokus är genomgående i agendans alla delar, vilket framkommer redan i en del av visionen:

”Vi förutser oss en värld med universell respekt för mänskliga rättigheter och den mänskliga värdigheten, rättssäkerhet, rättvisa, jämlikhet och icke-diskriminering, med respekt för ras, etnicitet och kulturell mångfald samt med lika möjligheter som medger ett fullt förverkligande av den mänskliga potentialen och som bidrar till delat välstånd. [...] En rättvis, tolerant, öppen och socialt inkluderande värld i vilken behoven hos de mest utsatta möts.” (UN General Assembly, 2015:4)

Rättighets- och rättviseperspektiven är väl integrerade i Agenda 2030, som i sin helhet är menad att understödja processer och beslut i medlemsländerna (UN

General Assembly, 2015). Samtidigt bekänner agendan att varje land bestämmer över vilka angreppssätt, visioner, modeller och verktyg som ska användas för att uppnå en hållbar utveckling inom landet.

3.3.2. Nationella mål – en översikt

Utöver internationella mål och initiativ påverkas den fysiska planeringen i Sverige av riksdagens och regeringens målstyrning (Boverket, 2021d). Dessa nationella mål är ett sätt för politiken att sätta ramar för nationell sektorsplanering, såsom transportinfrastrukturen, såväl som fysisk planering driven av regioner och kommuner. Emellertid finns det idag drygt 100 nationella mål, utspridda över 28 myndigheter och 21 politikerområden, som rör den fysiska samhällsplaneringen (Boverket, 2015:12). Avsikten med målen är att de ska underlätta uppföljningen av samhällsplaneringspolitiken samt fungera som relevanta mål för kommunerna att förhålla sig till. Utöver de omfattande målen finns det även en del lagar som den fysiska planeringen måste ta hänsyn till, främst Plan- och bygglagen (PBL) samt Miljöbalken (Ibid.). PBL konstaterar bland annat att det ska framgå genom kommunernas översiktsplan hur den fysiska planeringen avser att ta hänsyn till samt samordna relevanta nationella mål som har betydelse för den hållbara utvecklingen i kommunen (Boverket, 2015:10).

I ett försök att samordna målen föreslog Boverket (2015) sju mål för en hållbar fysisk utveckling som skulle ersätta de drygt hundra mål som finns idag. Avsikten var att formulera mål som fungerar vägledande för kommuner utan att de ska behöva gå omvägar eller ställas inför målkonflikter, som lätt annars uppstår med dagens nationella mål (Ibid.). Förslaget har inte beslutats av regeringen, utan kan i dagsläget snarare fungera som en sammanfattning av de mål som finns. Utav de sju mål som formulerades är det framför allt två mål som berör det sociala perspektivet, nämligen *Bostäder efter människors behov* samt *Attraktiva livsmiljöer* (Boverket, 2015:15). Det första målet innebär att människors behov är det som ska styra vilka bostäder som planeras samt att alla människor oavsett status ska ha tillgång till bostäder såväl som boendemiljöer av god kvalitet. Det andra målet konstaterar att gestaltning och utformning av inne- respektive utemiljöer ska främja jämställdhet, trygghet, hälsa, tillgänglighet, kultur och social sammanhållning (Ibid.).

På sin hemsida har Boverket (2021b) även samlat övergripande mål som berör demografi och sociala värden samt dragit ut områden och delmål som knyter an till fysisk planering. Mål som lyfts fram är folkhälsomålet, målet för funktionshinderpolitiken, målet för jämställdhetspolitiken samt målet för arbete mot segregation. Områden och delmål som Boverket anser är av särskild relevans för den fysiska planeringen omfattar därmed: boende, närmiljö och levnadsvanor, principen om universell utformning och brister i tillgängligheten, jämn fördelning av makt,

inflytande och jämlik hälsa samt minskad boendesegregation och stärkt samhälls-service (Ibid.).

3.3.3. Mål för Gestaltad livsmiljö & Strategi för Levande städer

För att ge en tydligare bild av den typ av mål och strategier som är speciellt riktade mot fysisk planering presenteras nedan det nya målet för gestaltad livsmiljö, som är tänkt att ta ett helhetsgrepp om flera politikområden (Civil & kulturutskottet, 2018), samt regeringens strategi för levande och hållbara städer.

Politik för Gestaltad livsmiljö

År 2018 röstade riksdagen fram ett nytt nationellt mål för arkitektur, form och design (Civil & kulturutskottet, 2018). Målet tar ett helhetsgrepp om arbetet med den gestaltade livsmiljön och är menat att fungera som en samlad nationell arkitekturpolicy. Förhoppningen med målet är att det ska visa riktning för ett långsiktigt arbete inom flera berörda politikområden, exempelvis kulturpolitik, folkhälsopolitik och miljöpolitik. Det nya nationella målet består av ett övergripande mål, enligt nedan, och följs av sex preciseringar (Ibid.).

”Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön.” (Civil & kulturutskottet, 2018:19)

Målet föregicks av sex mål för arkitektur, form och design som beslutades år 1998 och som hade en mer teknisk och miljömässig utgångspunkt (Civil & kulturutskottet, 2018). Förändringarna i det nya målet utgörs främst av tilläggen av sociala aspekter. I den nya arkitekturpolicyn integreras således hårda och mjuka värden, med en förhoppning om att kulturarv, konst och sociala värden ska få större betydelse tidigare i planeringsprocessen. Klimatförändringar, nya levnadsmönster, migration och urbanisering är några exempel på förutsättningar som ställer nya krav (Ibid.). Planeringen av människors livsmiljö påverkar människors livskvalitet och vardag samt utgör en viktig del i att utveckla ett långsiktigt hållbart samhälle och värna demokratin (Ibid.). Detta ställer även högre krav på en medveten och omsorgsfull planering, där kunskap om hur människor påverkas av det som byggs och produceras får en viktig betydelse för den demokratiska utvecklingen. För att uppnå gestaltade livsmiljöer av god kvalitet i hela landet har Boverket fått ett utökad nationellt samordningsansvar för att agera stöttande samt följa upp huruvida det nya målet uppfylls i kommunerna (Ibid.). Myndigheterna ArkDes, Riksantikvarieämbetet och Statens konstråd ska även bidra med stöttning till kommunerna i form av kompetens- och kunskapshöjande insatser.

Strategi för Levande städer – Politik för hållbar stadsutveckling

År 2018 presenterade regeringen även en skrivelse innehållande sina strategier för en hållbar stadsutveckling (Miljö- och energidepartementet, 2017). I skrivelsen konstateras att en hållbar stadsutveckling berör ett stort spektrum av frågor inom allt från fysisk planering, regional tillväxt och teknikutveckling till sociala frågor om jämlikhet, segregation och folkhälsa. Strategin avser att uppnå såväl de globala målen i Agenda 2030, med särskilt fokus på mål 11, som flera nationella mål inom olika politikområden (Ibid.). Relevanta mål innefattar exempelvis de nationella miljö kvalitetsmålen, folkhälsomålen, de bostadspolitiska målen, målet för funktionshinderpolitiken samt målet för arkitektur, form och design. Den presenterade strategin syftar till att stärka kommunernas förutsättningar för att ”utveckla gröna, hälsosamma och trygga städer där människor möts och innovationer skapas” (Miljö- och energidepartementet, 2017:1). Avgörande för strategin är att städerna ska ha möjlighet att uppnå alla tre dimensioner av hållbar utveckling. Det nya övergripande målet för hållbara städer, som fastställdes i budgetpropositionen 2018, lyfts fram som utgångspunkt:

”Hållbara städer är inkluderande och tillgängliga stadsmiljöer som erbjuder alla människor en attraktiv och grön livsmiljö. Närhet gör att det är enkelt att leva sitt vardagsliv och ta sig fram med hållbara transporter, som t.ex. gång och cykel. Helhetssyn i planeringen tillsammans med smarta lösningar bidrar till städer där människor kan leva klimatsmart, hälsosamt och tryggt.” (Miljö- och energidepartementet, 2017:5)

Strategins kapitel *Jämlik och inkluderande stad* har särskild relevans för de sociala värdena, eftersom det presenteras insatser och åtgärder menade att främja en socialt hållbar stadsutveckling (Miljö- och energidepartementet, 2017). Där konstateras att hela befolkningens behov och förutsättningar ska beaktas vid hållbart samhällsbyggande och att staden ska vara tillgänglig för alla. Mångfalden i befolkningen bör enligt strategin således vara central i arbetet med en hållbar stad, vilket innebär ett behov av att inkludera funktionshinder-, jämställdhets-, jämlikhets-, äldre-, segregations-, brottsförebyggande- och barnrättsperspektiv i planeringen (Miljö- och energidepartementet, 2017:54). Därutöver presenteras insatser i den fysiska planeringen som främjar trygghet och inkludering samt ser till brottsförebyggande aspekter, barns rättigheter och funktionshinderperspektiv (Ibid.). I samband med dessa åtgärder har Boverket en väsentlig roll i att stötta och vägleda kommunerna.

3.4. Verktyg, metoder & förhållningssätt

3.4.1. Förhållningssätt till de sociala aspekterna

Fastän det finns nationella mål och strategier att förhålla sig till är det inte alltid helt enkelt att omsätta de sociala perspektiven i praktiken. År 2010 presenterade därför Boverket en sammanställning av förhållningssätt och metoder för stadsutveckling med fokus på sociala aspekter. Sammanställningen grundade sig i dåvarande aktuella idéer och kunskaper, som troligtvis har utvecklats i takt med att de sociala aspekterna har fått större fokus de senaste tio åren. Emellertid presenterades fem återkommande teman som Boverket (2010) menade var nödvändiga för en socialt hållbar stadsutveckling, vilka fortfarande är intressanta aspekter att lyfta fram. De fem teman utgjordes av begreppen: helhetssyn, variation, samband, identitet samt inflytande och samverkan (Boverket, 2010:43).

Helhetssyn presenteras som en grundläggande förutsättning för att staden ska kunna utvecklas socialt hållbart, vilket inkluderar såväl sociala som fysiska insatser (Boverket, 2010). En helhetssyn handlar dels om att det behövs områdesförnyelse i specifika områden för att höja attraktiviteten, dels om att binda samman stadens olika delar till en fungerande helhet. Variation handlar om att blanda bostäder, verksamheter, boendeformer, mötesplatser, gestaltning med mera för att ge förutsättningar till ett rikare offentligt liv i staden (Ibid.). Samband syftar till att planering för en fysisk sammanhållen stad kan ge förutsättningar till en socialt sammanhållen stad. Genom att bygga ihop olika stadsdelar och perifera områden förväntas rörelsemönster således förändras och i sin tur bidra till nya möten (Ibid.). Identitet syftar till att göra insatser i framför allt socioekonomiskt svaga områden för att stärka den områdesknutna identiteten såväl som att höja dess status utåt. Slutligen handlar inflytande och samverkan om att inkludera invånare och skapa engagemang som kan bidra till att relationer stärkas och invånarna känner att deras åsikter blir respekterade (Ibid.). Det handlar även om en samverkan mellan olika sektorer, förvaltningar och privata aktörer för att skapa kunskapsutbyte och exempelvis samordna insatser, ansvar och åtaganden.

De förhållningssätt som Boverket identifierade 2010 går att sätta i relation till de förhållningssätt och strategier som Ström et al. identifierade i deras rapport 2017. De teman som där ansågs framträdande var: helhetssyn, tillgång och tillgänglighet, blandning och variation samt samverkan och delaktighet (Ström et al., 2017:18). Samtliga förhållningssätt, presenterade av Boverket, går att uppfatta i dessa nya teman. Nytt för denna rapport var däremot temat tillgång och tillgänglighet. Det presenteras som en central strategi som syftar till social och rumslig inkludering, där alla ska ha rättvis tillgång till staden och dess resurser (Ström et al., 2017). Det påpekas att begreppet 'segregation' bör se till hela den byggda miljön, inte bara

boendesegregation. Därmed konstateras även att kommunen, som besitter plan-monopol, bör använda markanvändningen som en strategisk resursfördelare (Ibid.).

3.4.2. Verktyg och metoder som processtöd

Med avsikt att göra arbetet med de sociala aspekterna mer systematiskt och ge frågorna större legitimitet har ett antal olika verktyg och metoder tagits fram (Finansdepartementet, 2021). Däribland finns det specifika verktyg och metoder som ger stöd under själva planeringsprocessen. Det finns mindre etablerade verktyg såsom PRISMA, ett processverktyg för social hållbarhet i stadsdelsomvandlingen, samt PROLOG, ett processtöd för företag i stadsbyggnadssektorn (Ibid.). Flera kommuner har även tagit fram egna verktyg och metoder, exempelvis Järfällas ”Metod för integrering av social hållbarhet i planeringsprocessen” (Finansdepartementet, 2021:41). Vidare finns det certifieringssystem som certifierar stadsutvecklingsprocesser samt fungerar som stöd under processen, bland annat Citylab som lanserades år 2015 (Finansdepartementet, 2021). En stadsdel som är certifierad med Citylab ska kunna förväntas vara jämlik och inkluderande såväl som miljömässigt hållbar.

Bland de mer etablerade verktygen och metoderna finns konsekvensanalyserna, som kom till Sverige under 1990-talet (Finansdepartementet, 2021). Dessa kan vara både metoder och verktyg eftersom de kan variera i uttryck och storlek. Den vanligaste konsekvensanalysen är Miljökonsekvensbeskrivning (MKB) som är lagstadgad. Miljöbalken beskriver både när och hur en sådan ska utföras, vilket har bidragit till dess genomslag (Ström et al., 2017). När det kommer till de sociala aspekterna finns det konsekvensanalyser som berör specifika ämnen och specifika sociala grupper, som exempelvis hälsokonsekvensanalyser och barnkonsekvensanalyser. Det verktyg som däremot ger en överblick över flertalet sociala aspekter är de sociala konsekvensanalyserna (Ibid.). Göteborgs stad var tidigt ute med att utveckla en modell, som har blivit föregångare till flera modeller i andra kommuner. Storstadsregionerna har en efter en tillfört kommissioner för social hållbarhet och även Malmö och Stockholm har numer utvecklade modeller för sociala konsekvensanalyser (Finansdepartementet, 2021).

Storstadsregionernas analyser tillhör den nya generationen, där sociala värden avses integreras genom hela planeringsprocessen (Finansdepartementet, 2021). År 2011 lanserade Göteborgs stad sin sociala konsekvensanalys, SKA (Göteborgs stad, 2016). Verktyget omfattar en matris där sociala aspekter analyseras utifrån fyra teman på fem olika skalor. Teman utgörs av: sammanhållen stad, samspel, vardagsliv och identitet. Skalorna utgörs av: byggnad och plats, närmiljö, stadsdel, stad och region. Malmö stad utgick från SKA-modellen vid framtagandet av sin sociala konsekvensbedömning, SKB, som började användas på pilotprojekt år 2015

(Malmö stad, 2019). Likt Göteborgs verktyg utgörs denna av en matris med motsvarande teman: ansvar för helheten, samspel och sammanhang, vardagsliv, gröna miljöer, identitet samt dialog och normer (Malmö stad, 2019:5). Dessa teman bedöms sedan utifrån inriktningar anpassade till Malmö stads och Stadsbyggnadsnämndens målformuleringar: delaktighet och inflytande, jämlikhet och jämställdhet, barnrättsperspektivet, goda livsmiljöer samt tillgänglighet (Ibid.). Stockholms stads socialt värdeskapande analys, SVA, är den nyaste modellen och började tillämpas i projekt först 2019 (Stockholms stad, 2019). Modellen utgår från kommunens vision och översiktsplanens stadsbyggnadsmål, vilka utgör ett ramverk för processen. Arbetet genomförs i tre steg som utgörs av en inledande analys av sociala värden, som därefter resulterar i effekt- respektive projektmål (Ibid.). Målen är avsedda att bidra till socialt värdeskapande, där planarbetets projektmål ska hjälpa till att uppfylla effektmålen. Utvärderingar av SKA och SKB visar att analyserna bidrar till en tydligare hantering av värdena samt en bättre förståelse för dess betydelse bland medarbetaren (Finansdepartementet, 2021). Emellertid finns det fortfarande risk att frågorna inte kommer med i detaljplaneprocessen. Det finns även ett dilemma med att analyserna många gånger görs av konsulter, eftersom arbetet därmed inte blir kontinuerlig inom kommunen (Ibid.).

Avslutningsvis finns det verktyg och metoder som främjar social hållbarhet inom andra områden utöver planeringsprocessen (Finansdepartementet, 2021). Det finns metoder för att arbeta förvaltningsövergripande, för att öka investeringar i social hållbarhet och för att främja social hållbarhet i befintliga bestånd. Därutöver finns det mer specifika verktyg för exempelvis platsspecifika analyser, för att arbeta med delaktighet och medskapande samt för att räkna på sociala värden (Ibid.). Värderos är ett exempel på verktyg som används för att översätta sociala kvaliteter till stadsrum. Detta används för att på ett mer övergripande och lättförståeligt sätt bedöma och belysa olika värden (Ibid.).

4. Fallstudie

4.1. Helsingborgs stad

4.1.1. Övergripande styrdokument i Helsingborg

Stadsplaneringen i Helsingborg följer flera styrande dokument, bland annat deras översiktsplan (Helsingborgs stad, 2021b). I skrivande stund är det slutgiltiga förslaget för en ny översiktsplan, *ÖP 2021*, inne för granskning och det är denna version som studeras här. Stadsplaneringen behöver även ta hänsyn till kommunens andra styrdokument. Det som här beskrivs är *Livskvalitetsprogrammet*, som är ett övergripande styrdokument med hög relevans för arbetet med social hållbarhet och rättviseperspektiv (Helsingborgs stad, 2021a). Även detta aktualiseras i skrivande stund och är ute på remiss till den 31 maj 2021 (Ibid.). Det är denna uppdaterade version som beaktas i studien. Ett ytterligare exempel är *Plan för lika möjligheter* som, med utgångspunkt i livskvalitetsprogrammet, presenterar konkreta åtgärder för att främja mänskliga rättigheter och öka den sociala hållbarheten (Helsingborgs stad, 2017). Emellertid har den nuvarande planen löpt ut och ett nytt dokument är under arbete.

Livskvalitetsprogrammet

Livskvalitetsprogrammets övergripande syfte är att skapa förutsättningar för alla kommuninvånare att leva ett liv med god och hållbar livskvalitet (Helsingborgs stad, 2021a). Helsingborg väljer att använda begreppet 'livskvalitet' utifrån WHO:s definition, vilket syftar till individens upplevelse av sin situation utifrån förutsättningarna i det omgivande samhället. Definitionen kompletteras med ett generationsperspektiv som innebär att livskvaliteten ska vara bestående över tid och omfatta även kommande generationer. Utgångspunkten i dokumentet är att skildra de förutsättningar samt mänskliga behov som behöver tillgodoses genom kommunens arbete (Ibid.). Programmet hänvisar kortfattat till nationella mål, som till exempel jämställdhet- och folkhälsomål. Störst fokus riktas emellertid på Agenda 2030. Grundläggande för att uppnå agendan är således att arbeta med mänskliga rättigheter och inte lämna någon invånare utanför (Ibid.).

Livskvalitetsprogrammet bygger på fyra viljeinriktningar som i sin tur innehåller tre fokusområden (Helsingborgs stad, 2021a). Viljeinriktningarna är: ett livslångt ansvarstagande, allas delaktighet, livslång aktivitet och ett jämlikt Helsingborg. Samtliga viljeinriktningar föreslår insatser som är applicerbara på den fysiska planeringen. Det handlar bland annat om ökade förutsättningar för gång-, cykel- och kollektivtrafik, större och mer sammanhängande grön- och vattenområden samt förändrade gatumiljöer, anpassade hastigheter och gestaltning av vackra platser (Ibid.). Därutöver föreslås ökade insatser för involvering av invånarna. Att tillgängliggöra processerna anses vara grundläggande för att stärka demokratin och skapa ett inkluderande och integrerat samhälle.

Översiktsplanen

Den nya översiktsplanen ansluter sig i stor utsträckning till kommunens livskvalitetsprogram och därigenom även Agenda 2030 (Helsingborgs stad, 2021b). Vid presentationen av nationella mål lyfts Boverkets förslag på sju övergripande mål (se kap. 3.3.2.), vilka presenteras som en sammanfattning av de mål som berör den fysiska planeringen. En kortare fördjupning görs av generationsmålet och miljömålen samt fem ytterligare nationella mål där tre berör de sociala perspektiven, nämligen folkhälsomålet, jämställdhetspolitiska målet och målet för funktionshinderpolitiken (Ibid.). Det presenteras inte hur hänsyn tas till målen utan de presenteras som en riktning för planen. Hållbar utveckling ses som en övergripande utgångspunkt för planen och det konstateras att en hållbar stad måste utformas från människors erfarenheter och behov (Ibid.). Det går även att urskilja strategier för de sociala aspekterna i planens inriktning. Exempelvis ska varje ort och stadsdel ha ett brett utbud av bostadstyper, kollektivtrafik samt cykel- och bilvägar ska sammanlänkas och barnfamiljvänliga boendemiljöer ska säkerställas (Ibid.). Vidare ska den fysiska planeringen bidra till en sammanhållen stad där grönytor prioriteras och förutsättningar skapas för rekreation och minskad segregation.

I kapiteln *Konsekvenser* och *Dialog* beskrivs hanteringen av de sociala perspektiven mer ingående (Helsingborgs stad, 2021b). Invånarna inkluderades i processen genom framför allt två tillvägagångssätt, nämligen tidig dialog och samråd. Det lagstadgade samrådet bjöd in till synpunkter från invånare, föreningar, företagare, grannkommuner och myndigheter genom exempelvis pop-up möten, en digital plattform samt tillgång på kontaktcenter och bibliotek (Ibid.). Vidare utfördes även en tidig dialog, vilket är en informell dialog som Helsingborg använder för att prata förutsättningslöst med invånare innan planprocessen sätter igång. Syftet med dessa dialoger är att få underlag och inkludera invånarna innan det finns en plan att förhålla sig till, vilket gör att deras åsikter har större möjlighet att få genomslag

(Ibid.). Det utfördes även en konsekvensbeskrivning med fokus på de sociala aspekterna, som utgick från folkhälsa och livskvalitet. Rubriker som lyfts i konsekvensbeskrivning är: Hållbart resande – möjlighet till ett aktivt liv, Attraktiva livsmiljöer och god tillgänglighet till service, Verksamhetsområden och blandat bostadsbyggande samt Grönstruktur och hälsofrämjande miljöer (Ibid.). Under de olika rubrikerna presenteras för- och nackdelar med planens intentioner. Negativa konsekvenser innebär exempelvis att nya utbyggnadsområden riskerar att skapa barriärer mellan områden och motverka helhetssynen. Det bifogas även ett medskick till kommande planering i form av detaljplaner och bygglov (se Tabell 4).

Tabell 4. Planens påverkan på folkhälsa och livskvalitet. Medskick till kommande planering. Källa: Helsingborgs stad, 2021b. Egen layout.

- Trygga och säkra gc-vägar med särskilt fokus på barn.
- Placering och utformning av hållplatser och gc-stråk som skapar trygga miljöer och uppmuntrar användning av fler.
- Utforma verksamhetsområden som motverkar att barriärer skapas och bidrar till att skapa trygga miljöer.
- Utred konsekvenserna för serviceutbudet i stadskärnan och orterna i kommande planering av område för handel och blandad bebyggelse i Ödåkra. Säkerställ god tillgänglighet med hållbara transporter.
- Bevaka att grönstrukturer genomförs och tillgängliggörs i samband med utbyggnad av ny bebyggelse. Säkerställa att även den småskaliga, bostadsnära grönstrukturen prioriteras i efterföljande planering. Bevaka andel grönyta vid detaljplaneläggning samt säkerställ att ytor för fysisk aktivitet och lek ryms.
- Uppföljning av hur blandade bostads- och upplåtelseformer genomförs i de olika orterna.
- Dialog med barn och/eller barnkonsekvensanalyser i samband med planerings- och byggprojekt.

4.1.2. Perspektiv från praktiken

Förhållningssätt och insatser

Beroende på utgångspunkt tycks förhållandet till de sociala aspekterna variera. Samhällsstrategen definierar social hållbarhet utifrån uppdragen i hennes yrkesroll, vilket omfattar arbete mot diskriminering, jämställdhetsfrågor, mänskliga rättigheter, barnens rättigheter, arbete mot segregation, jämlikhet, folkhälsa och arbete för att minska socioekonomiska skillnader. Sammantaget handlar det om stora och relativt svårgripbara frågor. För översiktsplaneraren var ingången till ämnet mer teknisk.

”Hur kan rätt funktioner placeras på rätt plats? Hur kan invånarna ta sig dit? Hur ser tillgången och fördelningen av funktioner ut? Vilka stadsdelar har mycket, vilka har lite?”

Översiktsplaneraren menar att social hållbarhet i planeringen vanligtvis blir en fråga om att lära känna staden, kartlägga förutsättningar och zooma in på målgrupper, vilket kan jämföras med en tillämpning av rättviseperspektiv. Däremot används inte begreppet 'rättvisa' i Helsingborgs arbete, enligt samhällsstrategen. Rättvisa, och även jämlikhet, betraktas som politiskt laddade begrepp som i den mån det går byts ut mot benämningen 'lika möjligheter' som anses ge mer positiva associationer.

Politikerna i Helsingborg uttrycker att barn är en prioriterad målgrupp. Därmed anser båda intervjupersonerna att barn får ett stort utrymme i planeringen. Det görs insatser för att involvera barn, det ställs krav på barns rättigheter och en del analyser görs. Andra aspekter som planeringen lyckas fånga upp relativt bra är, enligt samhällsstrategen, tillgänghetsperspektiv och folkhälsa, framför allt gällande fysisk aktivitet. Hon uttrycker att det sker många enskilda insatser där de sociala aspekterna tillvaratas, men när det kommer till större strategiska beslut om exempelvis stadens markanvändning har social hållbarhet ingen självklar plats. Ett exempel på projekt där frågorna har fått större genomslag är i utvecklingen av miljonprogramsområdet *Drottninghög*, där projektledaren har påpekat att arbetet behöver innebära 50 procent social hållbarhet och 50 procent fysisk planering. Översiktsplaneraren framhåller även att det utförs ett bra arbete med dialog och delaktighet i kommunen. Invånarna involveras tidigt i processerna genom de tidiga dialogerna, vilket gör det enklare att tillvarata deras åsikter och även lyfta dessa till politikerna. I slutänden är det emellertid politikerna som avgör riktning för planen, konstaterar översiktsplaneraren.

Målen och visionernas roll

De nationella målen utgör både ett stöd och en belastning. När arbetet går utanför bekvämlighetszonen menar översiktsplaneraren att målen kan utgöra en trygghet och en utgångspunkt att förhålla sig till.

”Det är inte jag själv som suttit och hittat på att det ska vara jämlika förutsättningar.”

Samtidigt framhåller hon att det är många planeringsunderlag att beakta och att alla sällan är överens om riktningen bara för att något är ett nationellt mål. Samhällsstrategen, som tidigare har arbetat statligt, uttrycker att på nationell nivå är de nationella målen jätteviktiga, däremot konstaterar hon att de inte har samma status på kommunal nivå. Hon ser en svårighet i att översätta målen till konkret handling eftersom det finns väldigt mycket att beakta.

”Mängden av de tvärspektoriella frågor som ska integreras i kärnverksamheten blir bara fler och fler och fler...”

Det gör det svårt både för samhällsstrategen som ska agera stöttande till verksamheterna och för verksamheterna som ska hantera alla perspektiv. Enligt översiktsplaneraren innebär det att de behöver göra avvägningar mellan vilka dokument och mål som väger tyngst. Vidare konstaterar de båda att Agenda 2030 nog har en större effekt på det kommunala arbetet. Samhällsstrategen tror att det beror på att de globala målen är mer konkreta och enklare att arbeta efter. Emellertid uttrycker hon att det kanske inte spelar någon roll vilka mål som beaktas förutsatt att frågorna tillvaratas i arbetet. Vad gäller det nya målet för Gestaltad livsmiljö konstaterar översiktsplaneraren att det inte påverkar verksamheten särskilt. Hon tror att det möjligtvis hanteras mer på enheten för detaljplanering, men medger att det är utmärkande att hon inte kan uttala sig om det. Däremot konstaterar hon att i en kommun av Helsingborgs storlek går det sällan att ha koll på allt.

Relationen till verktyg och metoder

Helsingborg saknar i dagsläget en struktur för att tillvarata de sociala aspekterna i stadsplaneringen. Enligt samhällsstrategen utförs emellanåt analyser av konsekvenser, men strukturerade modeller för exempelvis sociala konsekvensanalyser ingår inte i arbetet. I ett försök att bemöta mer svåråtkomliga delar av social hållbarhet i den nya översiktsplanen utfördes däremot konsekvensanalysen för folkhälsa och livskvalitet med hjälp av en konsult. Samtidigt som samhällsstrategen anser att konsekvensanalyser är ett jättebra verktyg för att belysa frågorna, ser hon en risk med att de blir för stora för att planeringen ska mäkta med att använda dem kontinuerligt. Vid vissa tillfällen tror hon att det är tillräckligt att det görs vettiga prövningar av en målgrupps bästa och att det sker involvering i processen. Enligt översiktsplaneraren arbetades det för fem år sedan med framtagandet av en metod för sociala konsekvensanalyser. Emellertid blev den så komplicerad att ingen ville använda den. Hon understryker att det funnits flera ansatser till att vässa sig i frågorna. I översiktsplanen 2002 fanns ett arbete med värderosor i ett försök att diskutera sociala värden, men även detta föll bort. När ingen har det som huvudfokus blir det lätt att frågorna förbises och enbart prioriteras i mån av tid. Samhällsstrategen lyfter även en teori om att det kan vara ett stort steg att ta sig an tillgängliga verktyg och metoder om det inte är en självklarhet i utbildningen.

”Har man inte fått med sig att detta är en självklar fråga, så är det ju inte heller självklart att ta det där verktyget och jobba med det”

Det går däremot att se en strävan efter förändring i kommunen. Inför planeringen av den nya stadsdelen Östra Ramlösa ska för första gången en barnkonsekvensanalys utföras i kommunen, med hjälp av en konsult. Inför den fördjupade översiktsplanen för Södra Staden är samhällsstrategen med som stöd från start. I samband med fördjupningen förs det även diskussioner kring huruvida en social

konsekvensanalys ska utföras. Eftersom det inte finns en egen metod kommer möjligtvis Göteborgs väl beprövade modell att anpassas till lokala förutsättningar.

Svårigheter och utvecklingspotential

Mätbara aspekter i form av avstånd och placering av målpunkter är relativt enkla att påvisa. Enligt översiktsplaneraren hamnar planerarna däremot snabbt utanför sin bekvämlighetszon när värden inte går att mäta.

”Hur ska vi kunna bevisa att översiktsplanen har bidragit till att minska ohälsotalen?”

Enligt översiktsplaneraren är det därför värdefullt att kunna vända sig till samhällsstrategerna som har fokus på social hållbarhet. Samtidigt anser samhällsstrategen att det är en utmaning att de ska gå in och stötta stadsbyggnadsförvaltningen i komplicerade planeringsprocesser, eftersom de saknar utbildning i dessa. Det finns en stark kultur av att arbeta förvaltningsövergripande, samtidigt uttrycker båda att samhällsstrategerna vanligtvis ändå kopplas in för sent i planeringen. Samhällsstrategen tror därför att de hade behövt någon på ”insidan” som förstår sig på båda delarna och kan se till att de sociala värdena alltid finns närvarande. I ÖP 2021 kopplades exempelvis samhällsstrategerna in sent i processen och sociala värden såsom livskvalitet var något som fick infogas i efterhand, vilket hon menar är svårt. Enligt översiktsplaneraren kan tidspress vara en faktor som innebär att mer typiska stadsbyggnadsinriktningar som markanvändning och naturvärden får företräde. De sociala värdena ses inte som en del i en helhet och ofta faller de bort till förmån för monetära värden. Översiktsplaneraren tror inte att det handlar om en ovilja att bemöta frågorna utan att det är ett resultat av att de inte hamnar högre upp på agendan. Skulle de sociala aspekterna presenteras som en del i uppdraget från politiker eller uppdragsgivare, skulle det enligt henne bli enklare att lägga tid och resurser på det.

Sammantaget finns det en gemensam riktning i kommunen och ansatser till att utvecklas ytterligare. Översiktsplaneraren ser en möjlighet med att visionerna kan ge frågan större legitimitet, men önskar att de fick lov att genomsyra hela tänket. Samhällsstrategen håller med om att visionerna ger en riktning att relatera insatserna till men ser en svårighet i att översätta dem till konkreta åtgärder. Hon menar att det behövs mer kunskap om vilka delar av social hållbarhet som går att lösa med fysisk planering och hur det kan göras i Helsingborg. Samtidigt uttrycker hon att det behövs mer kompetens hos planerarna för att frågorna ska kunna bli en del av ingångsvärdena i planeringen. Hon efterlyser således en utbildning som fokuserar på såväl fysisk planering som social hållbarhet.

4.2. Örebro kommun

4.2.1. Övergripande styrdokument i Örebro

Örebros stadsplanering har många styrdokument att förhålla sig till utöver översiktsplanen. Förra året antogs emellertid ett nytt övergripande program som tillsammans med översiktsplanen och kommunens årliga budget utgör grunden för styrningen av kommunen (Örebro kommun, 2020). Programmet heter *Program för hållbar utveckling*. Utöver detta finns flera andra styrdokument, där exempelvis *Strategi för ett jämställt Örebro* och *Tillgänglighet – Strategi* berör de sociala perspektiven. För tillfället sker däremot en omstrukturering där programmet ska brytas ner i nya styrdokument som kommer ersätta de som finns idag, berättar strategen.

Program för hållbar utveckling

Program för hållbar utveckling är ett övergripande program som uttrycker kommunens värdegrund och önskvärda utveckling (Örebro kommun, 2020). Programmet presenterar långsiktiga och övergripande mål som omfattar Agenda 2030 tillsammans med andra relevanta styrdokument och åtaganden som kommunen följer. Det bifogas två bilagor som beskriver vilka mål och delmål som berörs av målen i Agenda 2030 men även vilka olika konventioner, avtal, lagar, nationella mål, regionala mål och lokala styrdokument som de knyter an till (Ibid.). De tre dimensionerna av hållbarhet utgör grunden till programmet och det konstateras bland annat att en förutsättning för att uppnå ett socialt hållbart samhälle är att grundläggande mänskliga behov uppfylls och att mänskliga rättigheter respekteras (Ibid.). Programmet belyser strukturella skillnader som finns mellan olika grupper i samhället samt konstaterar att en individ kan vara mer eller mindre gynnad ur flera perspektiv eftersom den kan tillhöra flera olika grupperingar samtidigt.

Programmet består av sex målområden som innehåller delmål till år 2030 och målbilder till år 2050 (Örebro kommun, 2020). Utav sex målområden är det två som anses relatera till mål 11, hållbara städer och samhällen, i Agenda 2030. Dessa lyder: 1. *Örebro i sin fulla kraft* och 4. *Örebro skapar livsmiljöer för god livskvalitet*. Det första målområdet lyfter mänskliga rättigheter och demokrati, jämställda och jämlika livsvillkor samt ekonomisk jämställdhet och jämlikhet (Ibid.). De delmål som berör fysisk planering innebär bland annat att år 2030 ska fler människor ha möjlighet att påverka genom samverkan och dialog samt att allas rätt till säkerhet, rörelsefrihet och trygghet ska respekteras. Målområde fyra berör hållbar bebyggelsestruktur, goda livsmiljöer, god hushållning och hållbar infrastruktur. Delmål som knyter an till sociala värden innebär exempelvis att år 2030 ska den byggda miljön bestå av ett välfungerande mönster av mötesplatser och funktioner, kommuninvånarna ska ha tillgång till bostäder som motsvarar deras

behov och tätorterna ska bestå av en mångfunktionell, lättillgänglig och sammanhängande grönstruktur. Vidare ska ny bebyggelse bidra till sammanlänkade, attraktiva och trygga miljöer som kan möta allas behov och kommunikationstekniken ska bidra till att höja människors livskvalitet.

Översiktsplanen

Översiktsplanen, som antogs 2018, grundar sig på globala trender i samhällsutvecklingen såväl som på kommunens styrkor, utmaningar och möjligheter (Örebro kommun, 2018). Utöver de lokala målen och visionerna utgör det nationella miljömålet God bebyggd miljö samt Agenda 2030 viktiga utgångspunkter för planen. En övergripande utmaning som presenteras handlar om ojämlika förhållanden som uppkommit bland annat till följd av urbanisering och förändrad demografi (Ibid.). Det handlar om fysiska och mentala barriärer mellan stadsdelar, ojämlik funktionsuppdelning av exempelvis service och rekreation samt en avsaknad av naturliga möten mellan människor med olika bakgrund och livssituation. Utvecklingsstrategier som syftar till att bemöta de sociala utmaningarna innebär i korta drag att stad och tätorter ska bestå av blandad bostadsstruktur och upplåtelseformer, grön- och naturområden ska tillgängliggöras samt att dagligvaruhandel, offentlig service, kultur- och fritidsaktiviteter placeras i strategiska lägen (Ibid.).

Arbetet med de sociala aspekterna skildras även genom samrådsredogörelsen, utställningsutlåtandet och miljökonsekvensbeskrivningen. Allmänhet, myndigheter, fastighetsägare, grannkommuner etcetera erbjöds möjlighet att framföra synpunkter på förslaget under två remisstillfällen (Örebro kommun, 2018). Förslaget gick under dessa tillfällen att nå digitalt samt via kommunens servicecenter och bibliotek. I ett försök att nå ut till fler grupper annonserades det i tidningsartiklar, sociala medier, på hemsidan och genom affischer (Ibid.). Däremot står det inget om huruvida tidigare dialoger genomfördes. Vidare utfördes en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) där den sociala dimensionen fick stort utrymme. MKB:n delades upp i tre tematiska områden, förtätning, utglesning och ny järnväg, där konsekvensanalyserna av de två första områdena utgick från de tre dimensionerna av hållbar utveckling (Ibid.). I samband med den sociala dimensionen analyserades perspektiven mänskliga rättigheter, barn och ungas rätt/behov, hälsa på lika villkor samt jämställdhet.

4.2.2. Perspektiv från praktiken

Förhållningssätt och insatser

Ett orättvist samhälle kan inte vara socialt hållbart, därmed menar strategen att allas lika rättigheter är det som planering för social hållbarhet innebär. Hon hänvisar till

Agenda 2030 och dess slogan 'Leave no one behind', vilket kräver en ständig medvetenhet i alla val som görs i planeringen.

”Vem är det här bra för? Vem är det dåligt för? Vem drabbas av det här? Vad är skillnaderna?”

Social hållbarhet innebär, enligt strategen, mänskliga rättigheter och demokrati, där mänskliga rättigheter omfattar individ- och gruppnivå medan demokrati representerar den samhälleliga delen. Det handlar även om en ständig strävan att bli bättre och ta steg i en riktning som gynnar alla. Stadsbyggnadsstrategen framhåller att det är en del i statsbyggnadsförvaltningens uppdrag att skapa förutsättningar för ett gott liv och goda fysiska miljöer. Däremot ser inte hon att rättvisa har en uttalad plats utan menar att detta är en underordnad del i social hållbarhet.

En del i planeringens grunduppdrag handlar om att göra avvägningar. Gällande de sociala aspekterna menar stadsbyggnadsstrategen att det handlar om att göra sammanvägningar, se till allmänintresset och inte låta enskilda intressen höras mest. Rättvisa enligt henne innebär inte att alla stadens områden måste hanteras lika, utan vissa områden får mer insatser för att alla i slutändan ska ha lika förutsättningar. Exempel på projekt där dessa frågor får större genomslag är *Bostäder för fler*, där kommunen tillsammans med ett bostadsbolag planerar lägenheter till lägre kostnader. Även *Vivallakullen* är ett projekt där kommunen satsar på ett av de mer segregerade områdena i Örebro för att bättre länka samman det med staden. Emellertid framhåller hon att detta är väldigt specifika projekt där sociala aspekter har fått ett större fokus. Utöver detta sker ett löpande arbete där det handlar om att tänka på blandade upplåtelseformer, funktionsblandning och trygga miljöer. Översiktsplaneraren konstaterar att det handlar om att söka efter obalanser och planera utifrån stadsdelarnas specifika förutsättningar. Inkludering sker vanligtvis genom samråd, kopplat till PBL, men enligt översiktsplaneraren görs det i vissa fall utökade samråd där de försöker identifiera viktiga målgrupper. De har även stormöte varje höst där kommunen berättar vad som händer i staden. Enligt översiktsplaneraren driver kommunen ett samarbete som heter Partnerskap Örebro som arbetar proaktivt med samverkan och dialog i utsatta områden. Däremot påpekar hon att sedan uppstarten av Partnerskap Örebro har delaktighetsfrågorna tyvärr flyttats längre från planeringen eftersom de inte är involverade i arbetet.

Målen och visionernas roll

De nationella målen är både många och stora. Stadsbyggnadsstrategen påpekar att dessa hanteras i styrdokumentet, men därefter enbart indirekt. Hon uttrycker att Agenda 2030 är en tydligare utgångspunkt som de använder mer genomgående. Samtidigt menar hon att många nationella mål överensstämmer med Agenda 2030, vilket gör att det kanske inte spelar så stor roll vilket som beaktas. Däremot påpekar hon även att de nationella målen förmodligen skulle bli mer lätthanterliga om de

sammanställdes tydligare. Ett samlat mål för social hållbarhet skulle exempelvis vara lättare att förhålla sig till, för att sedan i nästa led kunna brytas ner till lokala förutsättningar. Strategen framhåller att ska de nationella målen fungera för samtliga kommuner behöver de vara relativt luddigt formulerade. Det viktiga är sedan att respektive kommun bryter ner målen och gör dem lättbegripliga för verksamheterna.

”Tittar man på olika kommuners mål så kan ju de också vara väldigt väldigt stora, vilket är lite att man gör sig själv en björntjänst. Alla blir olyckliga, det blir liksom inte möjligt att uppnå.”

Trots att de nationella målen inte används avsevärt i planeringspraktiken så påpekar stadsbyggnadsstrategen att det ligger i yrkesrollen att omvärldsbevaka och vara påläst. Nationella mål, lagstiftning med mera behöver finnas i bakhuvudet under planeringen för att underlaget som presenteras för politikerna ska vara så bra som möjligt. Samtidigt är varken stadsbyggnadsstrategen eller översiktsplaneraren särskilt förtrogna med det nya målet för Gestaltad livsmiljö. Översiktsplaneraren menar att det möjligtvis hanteras mer i den detaljerade skalan, men är tydlig med att hon inte är säker på det. Emellertid framhåller hon även att det är en del av problematiken i kommunen att det sällan tas ett helhetsgrepp om frågorna. Stadsbyggnadsstrategen påpekar dock att nya mål arbetas fram utifrån befintliga samhällsstrukturer, vilket förmodligen innebär att översiktsplanen stämmer överens med målet.

Relationen till verktyg och metoder

Det saknas till stor del en struktur och tydlig systematik i arbetet med de sociala aspekterna inom planeringen i Örebro. I vilken omfattning perspektiven tas med beror enligt översiktsplaneraren på vem som har hand om en specifik plan, eftersom varje planläggare sitter inne med olika kunskaper. Det finns enligt samtliga intervjupersoner ett stort behov av att strukturera arbetet med exempelvis verktyg som kan bidra till en tydligare hantering och enklare uppföljning. Därför ligger det på stadsbyggnadsstrategens bord, i skrivande stund, att undersöka hur arbetet kan struktureras upp.

”Blir det tydliggjort i något verktyg så får det kanske större genomslag och riskerar inte att prioriteras bort eller sådär. Prioriteras det bort blir det mer av en medveten handling om det skulle vara tydligt definierat.”

Hon tittar på olika typer av konsekvensanalyser, checklistor och värderosor som skulle kunna appliceras, men är främst intresserad av Stockholms socialt värdeskapande analys, SVA. Att införa sociala konsekvensanalyser handlar enligt strategen om att bidra till en medvetenhet hos planerarna som gör att de ställer rätt frågor och inte planerar saker som alltid gynnar samma grupp. Samtidigt som

översiktsplaneraren håller med om detta lyfter hon även problematiken med att verktygen både måste vara lätta att använda samt ha ett djup för att de ska kunna få ett genomslag. I samband med översiktsplanen 2010 fanns det exempelvis en checklista som omfattade de tre dimensionerna av hållbar utveckling, vilket gav den sociala dimensionen en tydlig roll och lärde planerarna att ställa rätt frågor. Emellertid behövde checklistan gås igenom inför alla beslut och eftersom det blev för tungt arbetades den om. I den nya versionen försvann dock den sociala dimensionen, berättar hon.

Svårigheter och utvecklingspotential

En stor svårighet tycks vara luddigheten runt de sociala frågorna. Stadsbyggnadsstrategen menar att det inte är tydligt vad de innebär eller hur målen ska brytas ner till faktiskt görande. För ekologiska värden finns det exempelvis tydlig lagstiftning, miljö kvalitetsnormer och gränsvärden att förhålla sig till. Vid verkställandet av visionerna blir det, enligt översiktsplaneraren, svårt att avgöra vad som ska fångas och vad exempelvis ett bygglov ska beakta. Även strategen framhåller problematiken med att det inte går att mäta på samma sätt.

”Vattenkvalitet kan man mäta i procent. Man kan säga att det har ökat och det har minskat. Man kan inte säga att det har ökat med 10 procent mänskliga rättigheter.”

Stadsbyggnadsstrategen förklarar även att det bidrar till en osäkerhet. Det är svårt att veta om det som planeras bidrar till ett jämlikt eller ett tryggt samhälle. Värdena är svåra att garantera och det gör även att det blir en avvägning gentemot ekonomin. Det går att räkna hem sociala värden i samhällsekonomin men det är en utmaning och vinsten går inte att se i exploateringskalkylerna. Översiktsplaneraren ser även en problematik med att förvaltningen vanligtvis endast blir tillsagda att ”Bevaka de sociala frågorna”. Tilldelning av tydligare uppdrag som omfattar frågorna hade gett dem mer tyngd.

För att bättre kunna bryta ner de sociala värdena framhåller strategen att det behövs mer samverkan mellan förvaltningarna såväl som med invånarna. Kommunen pratar mycket om socioekonomiska skillnader, men för att kunna reda ut hur skillnaderna ska minskas behöver de hjälpas åt. Hon ser även ett behov av att det finns experter i de sociala frågorna ute på förvaltningarna. Ett mindre steg som däremot görs just nu är att de sätter ihop digitala utbildningar i mänskliga rättigheter i syfte att öka medvetenheten hos medarbetarna. Strategen påpekar även att kommunen har svårt med involveringen av invånarna. Det finns vissa grupper i samhället som inte nås alls eller enbart väldigt ytligt, vanligtvis kopplat till könsaspekter och utsatta områden. Enligt stadsbyggnadsstrategen är det exempelvis främst svenskfödda män över sjuttio år som dyker upp på de årliga stormötena. Där menar strategen att både Örebro och Sverige i stort behöver bli bättre på att

ifrågasätta vem som kommer till tals och hur det går att involvera fler. Hon efterlyser ett större engagemang från lärosäten att involvera sociala värden mer och ge planerarna en tydligare helhetsbild inför arbetslivet. Avslutningsvis framhåller såväl översiksplanerare som stadsbyggnadsstrateg att de sociala frågorna är i ropet just nu och det finns en förhoppning att en tydligare struktur av frågorna kan leda till att de tillvaratas i större utsträckning.

5. Diskussion

5.1. Avslutande reflektioner

Resultatet visar att social hållbarhet och rättvisa prioriteras på statlig nivå, där det finns samband mellan fysisk planering och sociala värden i flera nationella mål. Det finns dels kopplingar till den fysiska planeringen i mål som berör sociala värden såsom folkhälsomålet, jämställdhetsmålet, funktionshindermålet och målet för minskad segregation (Boverket, 2021b). Dels finns det mål för fysisk planering där sociala frågor har en hög status, exempelvis målet för Gestaltad livsmiljö (Civil- & kulturutskottet, 2018). Emellertid förefaller nationella mål inte ha samma status på kommunal nivå. I enlighet med PBL (Boverket, 2015:10) lyfter kommunerna fram nationella mål i framtagandet av styrdokument och översiktsplan, men information kring hur hänsyn tas till målen är begränsat. Vidare framställs målet för Gestaltad livsmiljö samt Strategi för Levande städer som centrala på statlig nivå, medan de på kommunal nivå inte verkar ha gjort samma avtryck. Det förefaller således finnas ett glapp mellan nivåerna.

Mängden mål och riktlinjer som behöver beaktas tycks bidra till de nationella målens låga status i kommunerna. De uppemot hundra nationella målen överlappar många gånger varandra samt ger upphov till målkonflikter (Boverket, 2015). Utöver dessa mål behöver planeringen dessutom beakta lagar, konventioner, globala och regionala mål, egna styrdokument med mera. Det som ska sätta ramar samt fungera vägledande (Ibid.) blir således svåröverskådligt. Samtidigt konstaterar intervjupersoner från båda kommunerna att det viktiga i slutändan är huruvida målen och visionerna uppfylls, inte vilka specifika mål som beaktas under processen. Emellertid tycks även vägen från mål till måluppfyllelse vara oklar, vilket gör det intressant att ifrågasätta strukturen. Enligt stadsbyggnadsstrategen i Örebro hade en sammanställning av målen förmodligen underlättat hanteringen. Färre och mer övergripande mål skulle enklare brytas ned och beaktas i större utsträckning. Eventuellt skulle därmed en sammanställning som paketerar målen, likt Agenda 2030 eller Boverkets (2015) förslag, öka målens användbarhet.

Sammantaget verkar det saknas ett konkret sätt att tillvarata nationella mål och visioner om social hållbarhet i planeringspraktiken. Litteraturstudien såväl som fallstudien visar på komplexiteten av social hållbarhet som begrepp och framställer sociala värden som svåra att mäta. Där kan verktyg och metoder vara till hjälp för att synliggöra och analysera sociala frågor samt bidra till att de får ett större genomslag under hela planeringsprocessen. Göteborg, Malmö och Stockholm har tagit fram modeller för sociala konsekvensanalyser, som även kan fungera som underlag för andra kommuner att arbeta efter och anpassa till lokala förhållanden (Finansdepartementet, 2021). Intervjupersonerna påpekar dock att verktyg och metoder lätt kan bli för stora och tunga för att användas regelbundet. För att kunna få genomslag i planeringspraktiken behöver ett verktyg dels bidra till ett djup i frågorna, dels vara lätta att använda. Kanske saknas fortfarande ett optimalt verktyg eller kanske är det utvecklingen som inte kommit långt nog för att ge frågorna det utrymme de behöver.

Resultatet visar att det behövs en struktur för att de sociala värdena inte ska förbises i planeringen, samtidigt som processen behöver få lov att vara flytande och dynamisk. Olika kommuner har olika behov och precis som att en strategi inte är applicerbar på alla kommuner, är inte heller en strategi applicerbar på alla projekt. Fainstein (2010) tillsammans med flera av intervjupersonerna framhåller därmed vikten av att det alltid finns en medvetenhet och att rätt frågor ställs. Det handlar om att i varje projekt reflektera över *vem bär nyttan* och *vem missgynnas* samt inkludera invånarna och där reflektera över *vem kommer till tals* och *vem hörs inte*. Som konstaterat i Finansdepartementets (2021) rapport handlar det om att se till effekten av de planerade miljöerna samt ge alla möjlighet till delaktighet i samhällsutvecklingen. Appliceringen av ett rättviseperspektiv, och därigenom ett etiskt perspektiv, kan således användas för att uppnå en socialt hållbar stadsplanering.

En stor svårighet med att gå från vision till praktisk handling tycks vara att frågorna inte får det utrymme de behöver, men även svårigheten i att skapa en struktur samtidigt som arbetet med sociala frågor behöver vara flexibelt. Såväl litteraturen som fallstudien belyser vikten av samverkan mellan olika förvaltningar, sektorer, aktörer, medborgare och även forskning. Där verkar Helsingborg ha kommit längre med det förvaltningsövergripande arbetet, även om det enligt intervjupersonerna finns mycket som behöver bli bättre. De studerade kommunerna lägger stor vikt vid frågorna i sina styrdokument, men i planeringspraktiken utgör de sällan en utgångspunkt eller tydlig del av uppdraget. I båda kommunerna har det funnit ansatser att testa olika verktyg, men i dagsläget utgör de inte en självklar struktur. Enligt Fainstein (2010) bör frågornas ständiga närvaro garanteras genom att planerarna ser det som sitt ansvar att inkludera rättviseperspektivet. Emellertid

ställer det höga krav på planerarna, vilket tycks problematiskt såvida inte lärosätena inkluderar frågorna i större utsträckning under utbildningen. Översiktsplanerarna efterlyser tydligare uppdrag från lokalpolitikerna med fokus på de sociala frågorna. Tydligare uppdrag skulle enligt översiktsplanerarna göra det enklare att prioritera frågorna och lägga resurser på arbetet med de sociala aspekterna. Det verkar inte finnas ett givet tillvägagångssätt, men samtliga intervjupersoner efterlyser en förändring som kan ge de sociala värdena mer tyngd vid de skarpa avvägningar som görs inom stadsplanering.

5.2. Slutsatser

Slutsatser dragna utifrån frågeställningarna:

- Agenda 2030 tycks ha fått större genomslag än de svenska nationella mål som är avsedda att ge ramar åt den fysiska planeringen. Detta skulle kunna vara ett resultat av att de nationella målen är många och oberoende av varandra. Ett tydligare paket såsom Agenda 2030 eller det förslag Boverket drog fram, skulle eventuellt öka de nationella målens användbarhet och ge dem högre status även i kommunerna.
- Det finns inte ett konkret sätt att tillvarata de sociala aspekterna, däremot finns det verktyg och metoder som kan bidra till att frågorna omhändertas i större utsträckning. Det finns ett behov av att säkerställa en tydligare hantering samt uppföljning av frågorna i kommunerna, vilket möjligtvis skulle kunna göras genom användningen av dessa. Däremot finns det en risk att verktygen inte får genomslag såvida de inte är lättanvända men samtidigt djupa.
- Det finns en svårighet i att processen behöver vara strukturerad men även flexibel. Att göra medvetna val tycks dock vara den viktigaste aspekten för en socialt hållbar och rättvis stadsplanering. Frågor såsom *vem bär nyttan* och *vem missgynnas* samt *vem kommer till tals* och *vem hörs inte* behöver alltid vara närvarande.
- Slutligen går det att konstatera att de utvalda kommunerna bedriver ett omsorgsfullt arbete med de sociala perspektiven i sina dokument. Däremot finns det ett behov av att strukturera upp det praktiska arbetet med frågorna för att ge dem mer tyngd samt utöka samverkan mellan olika sektorer och förvaltningar för att lyckas med målpuffyllelsen.

5.3. Metodreflektion

I studien presenteras flera vetenskapliga artiklar såväl som policy-dokument. Källmaterialet valdes framför allt utifrån relevans för ämnet. En stor del av forskningen som presenteras är emellertid uppemot tio år gamla. Således kan en viss förändring ha skett i diskussionerna kring ämnet i samband med utvecklingen de senaste åren. Däremot tycks de använda källorna fortfarande vara relevanta, där exempelvis Fainstein fortfarande är en av de främsta forskarna gällande social rättvisa i stadsplaneringen. Källmaterialet ställs även till mesta del i relation till andra källor för att presentera ett så relevant material som möjligt.

Fallen i studien valdes utifrån ett informationsbaserat urval samt utifrån kommunernas storlek. Det fanns däremot inte med i beräkningen att Helsingborg var mitt uppe i framtagandet av nya styrdokument. Studerade dokument kan således komma att förändras efter den slutgiltiga granskningen. Att enbart utgå från två fall har gjort det möjligt att skapa en djupare förståelse för företeelserna i dessa kommuner. Däremot är det svårt att generalisera tillvaratagandet av sociala aspekter i planeringspraktiken i en bredare bemärkelse. Kommunernas storlek färgar förmodligen även resultatet, vilket troligtvis skulle skilja sig om mindre kommuner respektive storstadsregioner hade undersökts.

För att skapa bättre förståelse för helheten har avgränsningen varit relativt bred. En tydligare avgränsning hade kunnat skapa ett större djup i frågor som enbart berörs på ytan i denna undersökning. Vidare har intervjupersonerna haft relativt övergripande yrkesroller. Ett urval som inkluderade till exempel detaljplanerare och invånare hade troligtvis kunnat ge en tydligare bild av själva måluppfyllelsen. Under den begränsade tidsramen var det däremot inte möjligt att utföra en sådan omfattande undersökning. Valet av intervjumetod har bidragit till många intressanta samtal, däremot blev det ett tidskrävande arbete. Den semistrukturerade intervjun innebar även att intervjupersonernas kompetensområdes styrde utvecklingen av samtalet. Således varierade detaljnivån mellan intervjuerna, vilket även resulterat i att vissa frågor presenteras med olika detaljeringsgrad i de olika fallen.

5.4. Vidare forskning

Avslutningsvis hade det varit intressant att med vidare forskning skapa en tydligare överblick över hur flera svenska kommuner arbetar med frågorna, för att därefter kunna generalisera i en bredare bemärkelse. Detta hade eventuellt kunnat utföras i form av en enkätstudie. En mer djupgående studie hade även kunnat utföras för att undersöka resultatet av kommunernas arbete med de sociala aspekterna. Lyckas de uppnå målen i nya projekt? Hur påverkas invånarna? Det hade även varit intressant

att ta kontakt med Boverket för att undersöka deras synvinkel, hur de arbetar med frågorna samt hur de anser att kommunerna ska arbeta med visionerna. Slutligen hade det varit intressant att mer djupgående undersöka hur strukturer kan skapas samtidigt som arbetet med social hållbarhet tillåts vara flytande och dynamiskt. Hur kan en långsiktig hantering av sociala värden säkerställas i planeringspraktiken? Behövs det tydligare nationella riktlinjer eller lagkrav?

Referenser

- Boverket. (2021a). *Agenda 2030*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/internationell-paverkan/agenda-2030/> [Hämtad 2021-04-19]
- Boverket. (2021b). *Demografi och sociala värden*.
<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/nationella-mall/demografi/> [Hämtad 2021-04-21]
- Boverket. (2021c). *Internationell påverkan*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/internationell-paverkan/> [Hämtad 2021-04-19]
- Boverket. (2021d). *Nationella mål*.
<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/Allmant-om-PBL/teman/nationella-mall/> [Hämtad 2021-04-21]
- Boverket. (2010). *Socialt hållbar stadsutveckling – en kunskapsöversikt*.
Karlskrona: Boverket.
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2010/socialt-hallbar-stadsutveckling.pdf> [Hämtad 2021-04-06]
- Boverket. (2020). *Tillgängliga och robusta livsmiljöer*.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/argument-nyttor/samhallsutmaningar/tillgangliga-och-robusta-livsmiljoer/> [Hämtad 2021-04-21]
- Boverket. (2015). *Uppföljningsbara mål för hållbar fysisk samhällsplanering*.
(Rapport 2015:44). Karlskrona: Boverket.
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/uppfoljningsbara-mal-for-hallbar-fysisk-samhallsplanering.pdf> [Hämtad 2021-04-20]
- Boyer, R., Peterson, N., Arora, P. & Caldwell, K. (2016). Five Approaches to Social Sustainability and an Integrated Way Forward. *Sustainability (Basel, Switzerland)*, vol. 8 (9), p. 878– MDPI AG.
<https://doi.org/10.3390/su8090878>

- Civil- och kulturutskottet. (2018). *Politik för gestaltad livsmiljö*. (Regeringens proposition 2017/18:110). Stockholm: Sveriges Riksdag.
<https://www.regeringen.se/492796/contentassets/8ecb8b5973924e6b9e93627c041d27a6/politik-for-gestaltad-livsmiljo-prop.-201718110.pdf>
 [Hämtad 2021-04-20]
- Demokratiutredningens betänkande. (2000). *En uthållig demokrati! Politik för folkstyrelse på 2000-talet*. (SOU 2000:1). Stockholm: Justitiedepartementet. <https://data.riksdagen.se/fil/93E9CEEB-99BD4EB4-A596-E399887506BC> [Hämtad 2021-04-22]
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S. & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable development (Bradford, West Yorkshire, England)*, vol. 19 (5), pp. 289–300 Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd.
<https://doi.org/10.1002/sd.417>
- Eizenberg, E. & Jabareen, Y. (2017). Social Sustainability: A New Conceptual Framework. *Sustainability (Basel, Switzerland)*, vol. 9 (1), p. 68– MDPI AG. <https://doi.org/10.3390/su9010068>
- Fainstein, S. (2010). *The just city*. Ithaca: Cornell University Press.
- Finansdepartementet. (2021). *Den hala tvålen – Verktyg och metoder för social hållbarhet i fysisk planering och stadsutveckling*. (Rapport Fi2021/01533). Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/496991/contentassets/3d6ae840c00f4b159294c8e986b56a04/den-hala-tvalen--verktyg-och-metoder-for-social-hallbar-i-fysisk-planering.pdf> [Hämtad 2021-04-27]
- Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*, 12(2), pp. 219–245.
<https://doi.org/10.1177%2F1077800405284363>
- Folkhälsomyndigheten. (2018). *Vad är social hållbarhet för oss?*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/motesplats-social-hallbarhet/social-hallbarhet/#Definitioner> [Hämtad 2021-04-06]
- Göteborgs Stad. (2016). *[SKA] Social konsekvensanalys – människor i fokus 1.2*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.
<https://www.boverket.se/contentassets/c297121759be4777b8128c345679b60f/opa-ska-goteborgs-stad.pdf> [Hämtad 2021-05-17]

- Helsingborgs stad. (2017). *Plan för lika möjligheter*. Helsingborg: Helsingborgs stad.
<https://likamojligheter.helsingborg.se/wp-content/uploads/sites/59/2018/11/plan-for-lika-mojligheter.pdf> [Hämtad 2021-05-06]
- Helsingborgs stad. (2021a). *Livskvalitetsprogrammet 2016–2024. Remissförslag 2021-03-17*. Helsingborg: Helsingborgs stad.
<https://helsingborg.se/wpcontent/uploads/2021/03/livskvalitetsprogram-remissforslag-2021-lowres.pdf> [Hämtad 2021-05-06]
- Helsingborgs stad. (2021b). *ÖP 2021 – Översiktsplan för Helsingborgs stad*.
<https://storymaps.arcgis.com/collections/96bf9cc04f08407f9565e74a5a08ef67> [Hämtad 2021-05-06]
- Johansson, M. & Khakee, A. (2008). *Etik i stadsplanering*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S., Brinkmann, S. & Torhell, S.-E. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lindholm, T., Oliveira e Costa, S. & Wiberg, S. (2015). *Medborgardialog - demokrati eller dekoration?: tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplaneringen*. Stockholm: Arkus.
- Malmö stad. (2019). *Utvärdering av Sociala konsekvensbedömningar 2015–2019*. Malmö: Stadsbyggnadskontoret.
<https://motenmedborgarportal.malmo.se/welcome-sv/namnder-styrelser/stadsbyggnadsnamnden/mote-2020-04-23/agenda/rapport-utvardering-skb-2015-2019-pdf?downloadMode=download> [Hämtad 2021-05-17]
- Miljö- och energidepartementet. (2017). *Strategi för Levande städer – politik för en hållbar stadsutveckling*. (Regeringens skrivelse 2017/18:230). Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/4971fa/contentassets/b5640fd317d04929990610e1a20a5383/171823000webb.pdf> [Hämtad 2021-04-20]
- Nationalencyklopedin. (u.å.). *Brundtlandrapporten*.
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/brundtlandrapporten> [Hämtad 2021-03-30]

- Nyström, J. & Tonell, L. (2012). *Planeringens grunder, en översikt*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur AB.
- Regeringskansliet. (2011). *FN:s konventioner om Mänskliga rättigheter*. Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/49baf9/contentassets/d6d5653029e14e338a4b86f5f4b34c6b/fns-konventioner-om-manskliga-rattigheter> [Hämtad 2021-05-12]
- Rådet för hållbara städer. (2020). *Årsrapport 2020*.
<https://www.hallbarstad.se/wp-content/uploads/2021/03/Radet-for-hallbara-stader-Arsrapport-2020.pdf> [Hämtad 2021-04-06]
- Stockholms stad. (2019). *Uppföljning av arbetet enligt modell för socialt värdeskapande analys (SVA)*. (E2019–01672). Stockholm: Exploateringskontoret. <https://docplayer.se/164356148-Uppfoljning-av-arbetet-enligt-modell-for-socialt-vardeskapande-analys-sva-svar-pa-skrivelse.html> [Hämtad 2021-05-17]
- Ström, L., Molnar, S. & Isemo, S. (2017). *Social hållbarhet ur ett samhällsplaneringsperspektiv – en kunskapsöversikt*. (Mistra Urban Futures Rapport 2017:4). Göteborg: Mistra Urban Futures.
<https://www.mistraurbanfutures.org/sites/mistraurbanfutures.org/files/Rapport-2017-4.pdf> [Hämtad 2021-04-06]
- UN General Assembly. (2015). *Att förändra vår värld: Agenda 2030 för en hållbar utveckling*. [Svensk översättning av FN:s Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development] Stockholm: Regeringskansliet.
<https://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a69f085ada12410989115a1ff64be6d8/att-forandra-var-varld-agenda-2030-for-hallbar-utveckling> [Hämtad 2021-04-19]
- Vallance, S., Perkins, H.C. & Dixon, J.E. (2011). What is social sustainability? A clarification of concepts. *Geoforum*, vol. 42 (3), pp. 342–348 Oxford: Elsevier Ltd. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2011.01.002>
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford Univ. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [Hämtad 2021-04-06]
- Örebro kommun. (2020). *Vårt hållbara Örebro – Program för hållbar utveckling*. (Ks 1401/2017). Örebro: Örebro kommun.
<https://www.orebro.se/download/18.38da0aa617293244d5b54d8/1592223>

[833365/Program%20f%C3%B6r%20h%C3%A5llbar%20utveckling%20-%20Kommunfullm%C3%A4ktige%2016%20juni%202020.pdf](#) [Hämtad 2021-05-10]

Örebro kommun. (2018). *Vårt framtida Örebro – Örebro kommuns översiktsplan*.
<https://extra.orebro.se/oversiktsplan.4.38aac5381587bce5d2bf58.html#>
[Hämtad 2021-05-10]

Bilaga 1. Intervjuguide

Intervjuerna inleddes med en kort introduktion av arbetet, följt av inledande frågor:

- Kan du berätta kort om dig i din yrkesroll och vad den innebär?
- Vad innebär social hållbarhet för dig?

Social hållbarhet och rättviseperspektiv

- Vilket utrymme får social hållbarhet och rättviseperspektiv i planeringen?
- Hur balanserar ni de skilda behov och intressen som finns i samhället?
- Har ni några exempel på projekt där större fokus lagts på social hållbarhet och rättviseperspektiv?

- Vilka svårigheter ser du med att integrera sociala frågor i det kommunala arbetet?
- Finns det några frågor som är särskilt svåra?
- Finns det några frågor som är lättare att tillvarata?

Nationella mål och riktlinjer

- Upplever du att ni kan använda er av nationella mål i planeringspraktiken?
- Hur påverkas planeringen utav målen?

- Vilka svårigheter ser du i att integrera nationella mål i det kommunala arbetet?

Verktyg och metoder

- Vad använder ni er av för strategier?
- Använder ni er utav några särskilda verktyg eller metoder?
- I vilka olika faser kommer frågorna in?
- Arbetar ni förvaltningsövergripande?

- Skulle du kunna avsluta med att beskriva vilka möjligheter respektive svårigheter du ser med att arbeta med visionerna i praktiken?

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.